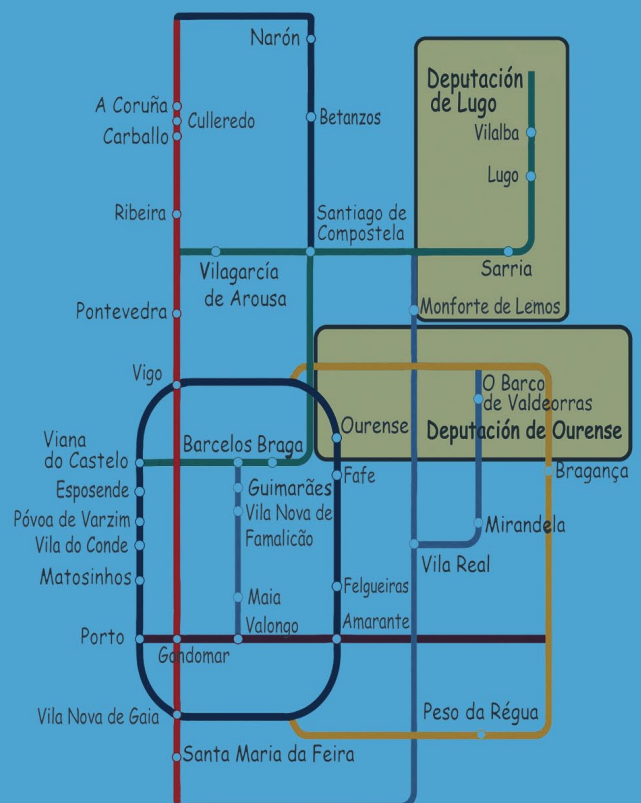

ACTIVIDADES, PROPOSTAS E RECOMENDACIÓNS PARA O DESENVOLVEMENTO TURÍSTICO DE VILALBA

**CADERNOS DE COOPERACIÓN
DO EIXO ATLÁNTICO**

**ACTIVIDADES, PROPOSTAS E
RECOMENDACIÓNS PARA O
DESENVOLVEMENTO TURÍSTICO
DE VILALBA**

Concello de Vilalba

COLECCIÓN:
Cadernos de Cooperación do Eixo Atlántico

EDITA:
Eixo Atlántico do Noroeste Peninsular

DIRECTOR:
Xoán Vázquez Mao

AUTORES:
María Montserrat Cruz González - Universidade de Vigo
Francisco Javier Sánchez Sellero - Universidade de Vigo
Vanessa María Suárez Porto - Universidade de Vigo

IMPRESIÓN:
Rodi Artes Gráficas, S.L.

MAQUETACIÓN:
María Llauger

ISBN:
Versión impresa: 978-989-9266-13-1
Versión dixital: 978-989-9266-14-8

Ano de edición: 2025

Esta publicación foi cofinanciada polo Fondo Europeo de Desenvolvemento Rexional (FEDER) a través do Programa Operacional de Cooperación Transfronteiriza España-Portugal (POCTEP). As opinións son de exclusiva responsabilidade dos autores que as emiten.

ÍNDICE

01. INTRODUCCIÓN	9
02. ANÁLISE TERRITORIAL	15
2.1. Análise da Situación	15
2.1.1. Caracterización do territorio	16
03. O SISTEMA TURÍSTICO	29
3.1. Recursos turísticos	30
3.2. Oferta e demanda	42
3.2.1. Oferta	42
3.2.2. Demanda	49
04. DIAGNÓSTICO E PROPOSTAS DE DESENVOLVEMENTO TURÍSTICO EN VILALBA	55
4.1. Diagnóstico	55
4.1.1. Análise DAFO	57
4.1.2. Perfil estratéxico turístico	62
4.2. Propostas	64
4.2.1. Análisis da competencia, Benchmarking	64
4.2.2. Propostas de actuación turística	70
05. CONCLUSIÓNS E RECOMENDACIÓNS	87
ANEXOS	89
REFERENCIAS	95

01

INTRODUCCIÓN

01

01

INTRODUCCIÓN

A actividade turística é moi relevante para o desenvolvemento económico dun territorio, xa que a devandita actividade facilita a dinamización do mesmo desde o punto de vista económico, social, laboral, cultural e tecnolóxico, fixando poboación que axuda ao crecemento do emprego e o benestar rexional (Cadro 1).

Aínda sendo unha oportunidade estratéxica o desenvolvemento turístico, é preciso realizar unha análise da oferta, a demanda, a competencia, así como da promoción de mercado da devandita actividade. Esta actividade forma parte da diversificación de actividades económicas coas que se pode desenvolver un territorio rural, onde nun principio a dependencia do sector primario é elevada. Pero non debemos considerar que o turismo por si mesmo, supón a solución a todos os problemas económicos dun concello rural, é máis si pensamos deste xeito podería desenvolverse unha infraestrutura turística sobredimensionada, con efectos negativos sobre a carga social, medioambiental e económica do mesmo.

Unha oferta turística non correcta pode afectar negativamente á competitividade territorial e, por tanto, para poder pór en marcha unha mellora de devandita actividade é preciso analizar as diferentes variables que conforman un sistema turístico, e así minimizar o risco de realizar investimentos innecesarios.

VANTAXE	RESULTADO
Económica	É necesaria para a mellora do emprego na zona, e o desenvolvemento de oportunidades para as empresas e aquelas persoas que desexan emprender.
Social	Mellora o benestar da poboación.
Cultural	Xera vínculos sociais e territoriais, incentivando dinámicas de integración e arraigamento, desenvolvendo un sentimento de identidade e orgullo, revitalizando e mantendo as tradicións.
Territorio	Esta vantaxe implica a mellora da accesibilidade ao territorio, mellorando infraestruturas de comunicación e acceso.
Medioambiental	O interese por esta variable fomenta o comportamento que incentiva a protección da contorna, a paisaxe e a biodiversidade.
Formativa	Por unha banda, foméntase o intercambio cultural, por outro se mellora a formación dos profesionais que formarán parte do sector, mellorando as súas competencias profesionais.

Cadro 1.

Situación vantaxosa derivada da aplicación turística ao territorio rural.
 Fonte: Elaboración propia.

O informe que realizamos a continuación analiza a Vilalba como un importante territorio, capital da Terra Chá, e núcleo de referencia da provincia de Lugo pola súa localización centralizada e o seu relevante papel como centro administrativo, socio-económico e cultural. Este territorio posúe un gran patrimonio cultural estendido nas súas 30 parroquias, con elementos singulares, un interesante patrimonio natural, que pon en valor a súa paisaxe e unha tradición gastronómica recoñecida.

Este informe elabórase co obxectivo de proporcionar; por unha banda, unha visión sistémica de todos os elementos que caracterizan o sistema turístico de Vilalba, e por outro, de achegar unha serie de propostas e ferramentas de actuación con respecto ao desenvolvemento dunha estratexia de actuación turística.

A estrutura do documento correspóndese cunha serie de capítulos que abordarán, nun primeiro momento, a análise territorial que contextualiza a Vilalba. Identificando deste xeito aqueles factores de tipo estrutural que inciden na evolución do turismo, analizando os elementos naturais e culturais do territorio obxecto de estudo e elementos socioeconómicos que explican as características da actualidade poboacional do municipio.

Posteriormente, profundamos polo miúdo na composición do sistema turístico de Vilalba, desglosando tres dimensións fundamentais: análise de recursos turísticos dispoñibles, relación entre a oferta e a demanda turística e análise da superestructura do concello vilalbés. Deste xeito, quérese dar unha comprensión sinxela á complexidade e diversidade de elementos interrelacionados do sector turístico do concello.

A partir deste diagnóstico previo, empregaranse ferramentas de análise estratéxica, como a análise DAFO e a análise de Perfil Estratéxico, así como a análise Benchmarking, para expor propostas de desenvolvemento turístico orientadas a fortalecer a competitividade, preservar a identidade local e non abandonar o concepto de sustentabilidade turística do concello.

Finalmente, o documento remata cun apartado de conclusións e recomendacións, fundamentadas no diagnóstico previo, e presentadas de forma ampliada cunha diferenciación temporal entre curto, (imaxe 23) determínase con claridade a metodoloxía de estudo e a recollida de datos para a realización do mesmo.

02

ANÁLISE TERRITORIAL

02

02

ANÁLISE TERRITORIAL

2.1

ANÁLISE DA SITUACIÓN

Nesta parte do informe analizamos a situación a nivel de oferta, demanda, competencia e tendencias do mercado que presenta Vilalba, como destino turístico.

Desde o punto de vista da oferta, é necesario referir cómo está organizada a actividade turística, e qué tipo de comercialización existe da mesma, a partir deste punto valoramos a formación existente dentro dos procesos turísticos locais nos últimos cinco anos. En función da devandita análise, valoraremos as potencialidades do mercado laboral local para responder ás necesidades do sector, circunstancia que nos permitirá estimar se os postos de traballo que precisa o sector poden ser cubertos de forma interna ou externa ao territorio. Isto permítenos que, unha vez estudada a oferta, poidamos realizar un inventario de factores naturais, factores locais, infraestruturas de aloxamento e restauración existentes, factores culturais, oferta de servizos, tanto turísticos como non turísticos, e infraestruturas de comunicación.

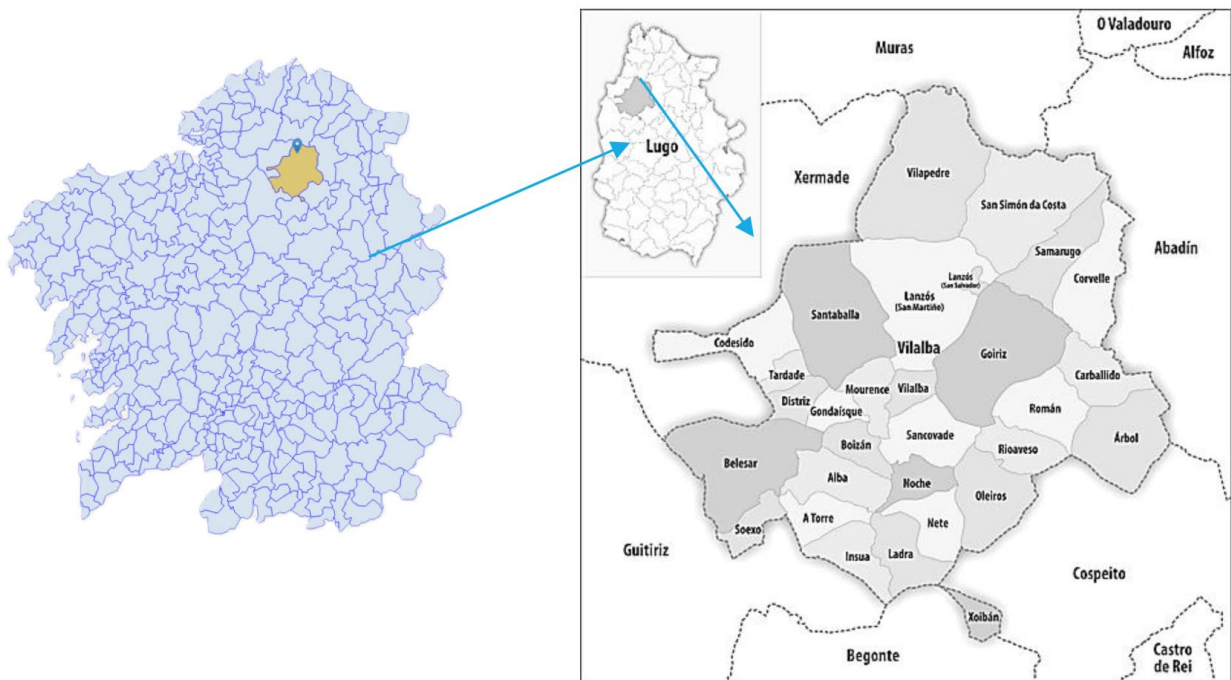
Esta análise implica a determinación e caracterización do territorio obxecto de estudo, no noso caso Vilalba, realizando un mapa resumo de carácter explicativo.

A demanda turística implica coñecer o perfil, as motivacións que levan ao turista a elixir un destino, de modo que se poida cuantificar e caracterizar o tráfico turístico; e doutra banda, tamén é importante caracterizar a demanda de tipo potencial, que nos informa sobre a existencia de turistas non captados, para instrumentar estratexias facilitadoras de acceso a novos perfís de turistas.

2.1.1 CARACTERIZACIÓN DO TERRITORIO

Estudamos Vilalba, localizado no corazón da provincia de Lugo, dentro do Xeodestino Terra Chá, como un territorio que a través dos seus factores situacionais, culturais e sociais pode ser definido como un espazo territorial turístico; a esta análise preliminar engadiremos unha análise pormenorizada dos factores que integran o sistema turístico de Vilalba, co fin de valorar o seu potencial turístico.

Vilalba é un dos maiores concellos de Galicia, posúe 30 parroquias repartidas nunha superficie de 379.36 km² (Imaxe 1) situado no Nordés da comunidade galega.

Imaxe 1.

Mapa de Vilalba (Lugo).

Fonte: mapas.xunta.gal (2025), IGE (2025).

Factores situacionais: (Cadro 2)

Vilalba é un territorio que está habitado desde a época prerromana, por iso pódense identificar varios asentamentos fortificados de tipo castrexo. Realmente o crecemento da Vila produciuse no século XV, ao redor do actual emblema da localidade, a Torre dos Andrade, familia poderosa da época. Vilalba converteuse no centro estratéxico e defensivo da Terra Chá.

Estes factores permítenos valorar, a priori, qué recursos naturais posúe Vilalba; para posteriormente, pasar a analizar si estes posúen un valor de visita e disfrute turístico, co fin de establecer estratexias que potencien a actividade turística no territorio. Así, deste xeito, dividimos en tres grandes grupos os factores situacionais de Vilalba:

- Situación xeográfica: territorio, hidroloxía (ríos, lagos).
- Situación xeolóxica: condicións climáticas.
- Paisaxe, fauna e flora.

ÁMBITO DE ANÁLISE	DESCRICIÓN
SUPERFICIE TERRITORIO	379.36 km ² . Algo máis do 30% do territorio está dedicado ás actividades agrícolas e de pradería artificial, cunha superficie arbórea que supera o 50%.
SITUACIÓN XEOGRÁFICA	
TOPOGRAFÍA/RELEVO	Serra da Carba, co pico máis alto de 929 m. Monseivane. Monte Licencia do Toxo e Serra do Xistral, sendo o pico máis alto o Cadramón.
SITUACIÓN XEOLÓXICA	
CLIMA	Vilalba posúe uns veráns secos e non moi calorosos e uns invernos fríos e chuviosos. A temperatura oscila entre os 25°C de media no verán e os 2°C de media no inverno.
HIDROGRAFÍA	Por Vilalba discorren os ríos Madalena e Tímaz, que se unen no río Ladra. O río Madalena nace na Serra da Carba pasando por Vilalba antes de engadirse ao río Timaz. O río Timaz nace nos montes de Germade e únese ao río Madalena unha vez que pasa por Vilalba. Ambos ríos unéñense finalmente no río Ladra, que é o río principal da zona e desemboca no río Miño.
ESTANQUES (LAGOS)	Estanque de augas termais en Codesido, a Charca do Alligal.
USO DA TERRA (%/ HA) Paisaxes/espazos protexidos Terreos agrícolas	Destacable o espazo de Lecer da Madalena. Posúe varias zonas de montes, pero a maioría son de accesibilidade por camiños veciñais, son montes veciñais que pertencen a asociacións ou veciños da zona. - Ladra: Barrazoso, Fragavella, Cañotal, Curva e Peteira, estes montes cobren 399 ha. - Codesido: Chao da Lebre, Roza do Lombo, Lagares, Abaixo de Rebordelo, Capela, Barreiras, Ribeira, Cadaval, Brañamoura, Transdacosta e Braña, con 309 ha. - Corvelle: Lizenzas e Toxoso, 319 ha. - San Xoán de Alba: Louxeiras. - Torre: Louxeira, 117 ha. - Lanzós: Orgo, 478 ha. - Nete: Pena da Cabra, 166 ha. - Soexo: Pena do Lobo e Cotón, 225 ha. - Seixo Grande e Portolado, 155 ha. - San Simón de Costa: Toxoso, 804 ha.

ÁMBITO DE ANÁLISE	DESCRIPCIÓN
FLORA	Na serra de Meira atópase un bonito bosque de abetos. A maioría da arboleda está composta de árbores autóctonas, como carballo (<i>Quercus robur/ Quercus petrae</i>) ou castiñeiro. A Pravia (<i>Acer pseudoplatanus</i>), de preto de 150 anos, arce branco que é emblema de Vilalba, incluído no catálogo de Árbores Senlleiras de Galicia desde 2007.
FAUNA	É relevante destacar a existencia dunha fauna diversa, entre eles o corzo e o xabaril. A diversidade de aves fai moi atractivo o destino para a observación da aguia real, azor, milano real, cernícalo, bufo real, lechuza, merlo acuático e petirroxo, entre outros, até chegar a 55 especies de aves diferentes (Ver anexo 2) Posúe tamén peixes continentais aptos para a realización de actividades de pesca.
PAISAXES NATURAIS DE ESPECIAL INTERESE	O Camiño de Santiago (del Norte), aínda que forma parte da ruta, nos seus tramos 29 e 30, débese resaltar que discorre por zonas de Terra Chá, a través dunha extensa chaira. Área recreativa A Madalena.
ZONAS PROTEXIDAS	LIC/ZEC Serra Parga-Ladra-Támoga (ES1120003-SCI), Rede Natura 2000 (Natura2000_end2023), ambas figuras referidas á Serra do Xistral (Ver Anexo)

Cadro 2.

Factores situacionais de Vilalba.

Fonte: Elaboración propia a partir de SIOTUGA (2025), SCIENTIFIC (2025).

Debemos comentar que na topografía de Vilalba a variación de altitude non é moi elevada, e máis do 50% do seu territorio posúe unha notable proporción de zonas naturais, divididas en zonas de cultivo e zonas de bosque e arboleda.

A climatoloxía é unha variable que facilita a determinación dun territorio como visitable e determina en que momento é óptima a realización de actividades exteriores. Considerando os datos das táboas anteriores, Vilalba ofrece unha posibilidade óptima para realizar actividades turísticas en exteriores entre os meses de xuño e setembro, xa que son os momentos do ano onde os días teñen maior duración, están máis despexados e non son chuviosos (Gráfica 1).

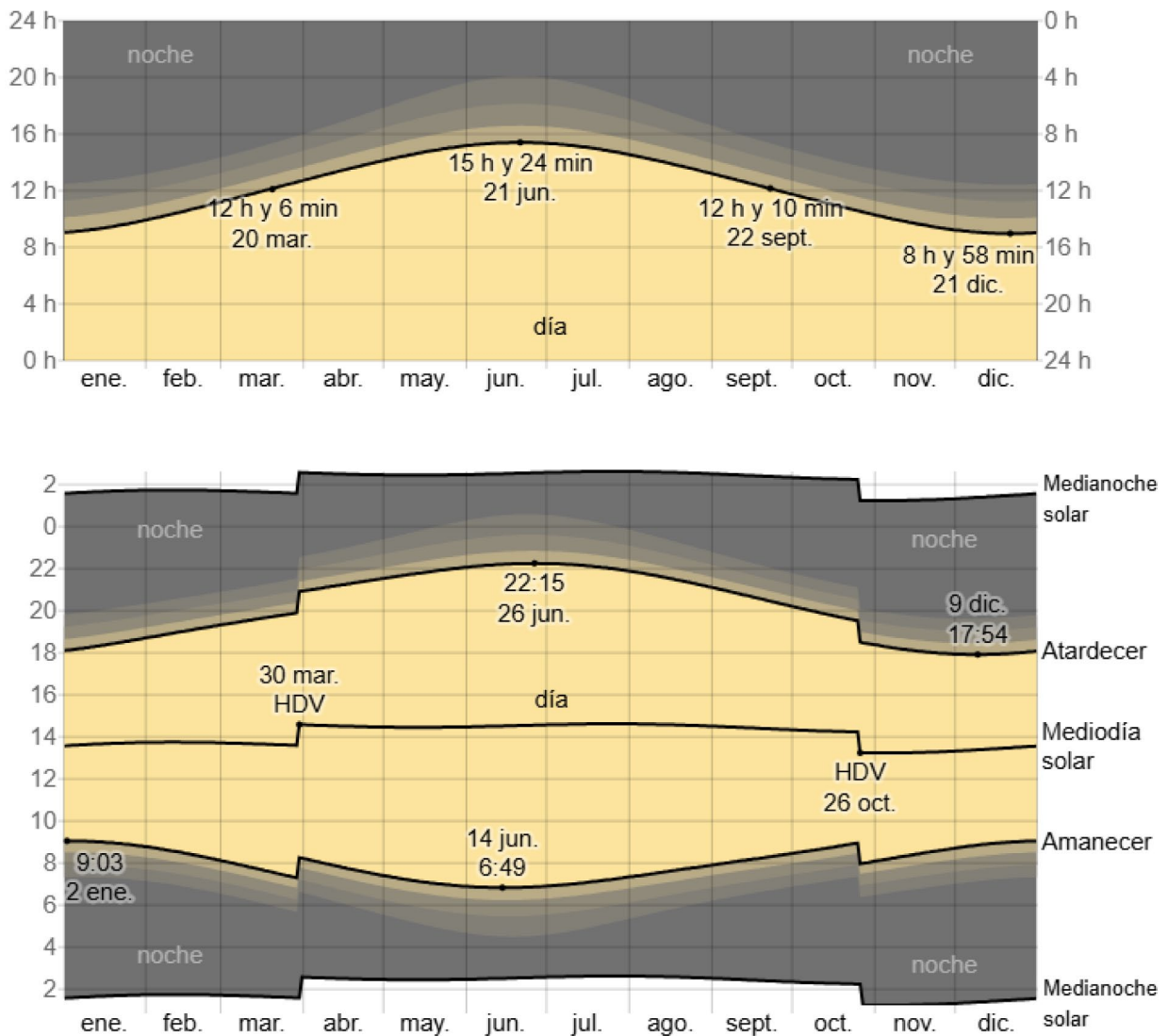
O factor clima é moi importante, porque na planificación turística dun territorio condiciona a existencia ou non de estacionalidade, para certas actividades turísticas, e por tanto permite determinar, a priori, a previsión da demanda turística que chegará a ese territorio. No caso de Vilalba, atopámonos cun clima de tipo oceánico-húmido, onde a temperatura media anual observada apenas supera os 11°C e as precipitacións son elevadas, mesmo en meses secos.

Esta climatoloxía caracterizada pola non existencia dunha calor extrema, facilita e fai atractivo ao territorio para desenvolver actividades relacionadas co turismo activo: de natureza, sendeirismo, escalada, cicloturismo... é dicir, actividades que se poden realizar no exterior, isto únese a unha paisaxe que incrementa o benestar do visitante como unha excelente experiencia en destino. Neste sentido, Vilalba como destino turístico, presenta unha paisaxe que goza dun notable atractivo visual, especialmente compatible coa relaxación e a tranquilidade, elementos moi valorados pola demanda turística que busca un turismo slow, de descanso e de tipo rural. O inconveniente maior podemos localizalo nas choivas frecuentes, que poden limitar este tipo de actividades, pero que afinan o esforzo de diversificación de Vilalba con outros atractivos turísticos, como pode ser o turismo termal e de benestar, gastronómico ou cultural, exentos de estacionalidade.

Gráfica 1.
Determinación do mellor momento de visita a Vilalba como territorio turístico.
Fonte: Weatherspark, consultado agosto de 2025.

Nos meses sinalados anteriormente tamén é o momento de maior número de horas de luz natural (Gráfica 2) o que pode facilitar a realización de turismo activo e de montaña, realización de rutas interrelacionadas co territorio e a natureza, actividades que permitan o aproveitamento do río que posúe Vilalba, centradas en turismo fluvial, actividades que pode acoller nas parroquias onde posúe interesantes recursos naturais como, Mourence, Vilalba, Corvelle e San Simón de Costa.

Gráfica 2.

Horas de luz e crepúsculo en Vilalba (saída e posta de sol con crepúsculo, en horario de verán en Vilalba).
 Fonte: Weatherspark, consultado agosto de 2025.

Factores culturais: (Cadro 3)

Analizan a historia e costumes do territorio que fortalecen a súa identidade e, por tanto, axudan a comprender mellor como se comporta a poboación local. A simple caracterización, conservación e exaltación dos factores culturais dun territorio, supón unha mellora da súa cohesión social, a implicación poboacional co territorio, xa que os identifica cos valores e os costumes, lévalles a querer preservalos, mantelos e transmitilos e deste xeito pór en valor o territorio e as súas orixes. Se a poboación se identifica coa súa historia, quererá dala a coñecer e transmitir a información que posúe ao visitante.

ÁMBITO DE ANÁLISE	DESCRIPCIÓN
HISTORIA	
	S.VI Undecimus comitatus Montenegrinus dicitur, Vila de Santa María de Montenegro, baixo a protección da familia do mesmo nome. S.VIII, a vila destrúese completamente. S. XII coto de Vilarente (Rodrigo Velaz, conde de Montenegro), s. XIII levántase o castelo. S.XIV dóase a Fernán Pérez de Andrade, polo rei Pedro I, a partir de aí a vila relaciónase cos Andrade. S.XV revolta irmandiña, acábanse coas fortificacións dos Andrade. A finais deste século incorpóranse á casa de Lemos, derivado dun matrimonio entre nobres. Teresa de Andrade, Condesa de Vilalba e Fernán Ruiz de Castro, Marqués de Sarria. Desde o s.XIX até a actualidade Vilalba forma parte da casa de Berwick e Alba.
VÍNCULOS CON OUTROS MUNICIPIOS	
	Posúe unha interesante herdanza medieval, a vila creouse co señorío dos Andrade, influente familia nobre galega durante a Idade Media. Vilalba está irmandada con Collado de Villalba (Madrid), proceso de irmandamento que se finalizou coincidindo coas festas de San Ramón. Tamén está irmandada con Quart de Poblet (Valencia) dende os anos 70.
ARQUITECTURA, URBANISMO, EDIFICACIÓNS	
Programa de renovación do concello	A modificación de Vilalba no s.XIX fixo que a Porta da Cima e a praza de Santa María, deixasen de ser o centro da vila e agora sexa a Rúa da Pravia, que é a arteria de circulación da vila. Programa de renovación do casco antigo, zona ARI, cun presuposto de 450.364 € procedentes do remanente que non se aplicou e procedente do Plan Estatal de Vivenda 2018/2021.
CARACTERÍSTICAS CULTURAIS ESPECÍFICAS	
	Lendas: A Dama da torre, aparécese nas noites de tormenta buscando o seu amor. As fontes máxicas con poderes curativos (resaltan Gondáisque e Belesar). A lenda do Roscón de Vilalba, ten como orixe a historia de como os Condes de Andrade recibían este doce como pago e tributo polos arrendos e outros factores, que pagaban os veciños. Na actualidade a importancia deste produto gastronómico é relevante para Vilalba, formando parte das Ferias do Capón de Villalba e do Queixo San Simón da Costa, con postos que complementan a oferta gastronómica. Gastronomía: Feira do capón de Vilalba. Festa do Queixo San Simón da Costa.

ÁMBITO DE ANÁLISE	DESCRIPCIÓN
PATRIMONIO CULTURAL / CURIOSIDADES	
	Igrexa de Santa María. Capela de San Roque. Capela de Guadalupe. Torre dos Andrade / Torre de Codesido. Cruceiros (os máis destacados: Goiriz, Sancobad e San Xoán de Alba). Fonte Porta de Cima - paseo polas rúas para ver a evolución das vivendas do s.XIX e finalizar na Torre dos Andrade (edificación de maior valor histórico). Edificios históricos: Tullas do conde de Lemos (casa da que foron propietarios os Andrade), Casa Grande Taibo, ambas na praza dos Ovos; Edificio do cárcere e o consistorio (Praza de Suso Gayoso), hoxe é o edificio que alberga a Casa da cultura, así como a Oficina de Turismo, que se atopa no seu interior.
MUSEOS/EXPOSICIÓNS	
	Museo de Prehistoria e Arqueoloxía (MUPAV) Pechado.
VISITAS GUIADAS	
	En 2019 o MUPAV realizaba unha visita guiada de hora e media para coñecer a historia de Vilalba.
LOCAIS CULTURAIS/ ACTIVIDADES DE ENTRETENIMENTO	
	Auditorio Municipal Carmen Estévez C, é unha instalación que conta con 500 butacas, e é de tipo polivalente, posúe sala de exposicións e locais de ensaio. A Biblioteca foi creada en 1969 e posúe un amplo fondo bibliográfico con servizo de préstamo. Incluída na rede de catálogos da Xunta de Galicia.

Cadro 3.

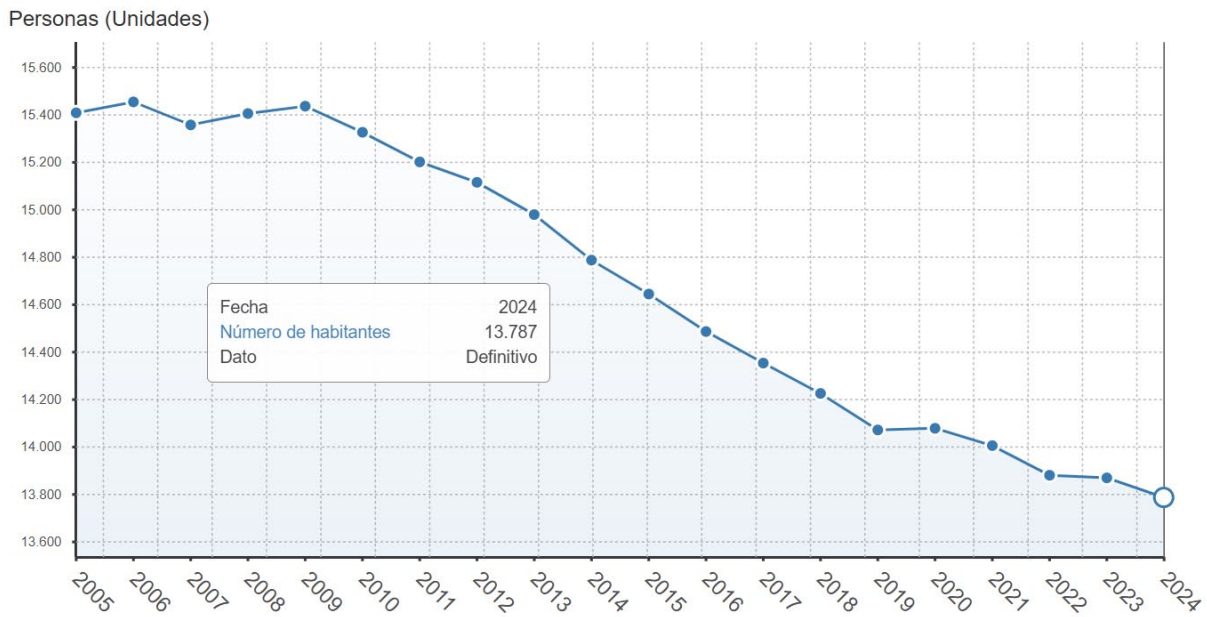
Factores culturais de Vilalba.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos Web informativa do Concello de Vilalba, SIOTUGA (2025), Xunta de Galicia (2025).

Respecto dos factores culturais de Vilalba debemos sinalar que, aínda cando posúe un rico patrimonio, a visita ao mesmo é moi escasa, o que se porá de relevo no diagnóstico, en parte esta problemática vén da man do peche do Museo de Arqueoloxía e Prehistoria.

Factores socioeconómicos: (Cadro 4) Estrutura económica, estrutura socio-demográfica, estrutura político-administrativa.

Vilalba perdeu poboación de maneira continuada desde 2005, pasando de ao redor de 15.500 habitantes aos 13.800 actuais, cun cambio porcentual negativo do 0.46% entre o ano 2021 e 2024, sendo actualmente a densidade poboacional non moi elevada, de 36.43 hb/km². Considerando os datos da pirámide poboacional, podemos dicir que o 57.2% da poboación atópase no cociente de poboación activa e, o 29.8% non está en idade de traballar, por iso a poboación de Vilalba non se presenta actualmente con trazos evidentes dunha poboación envellecida, aínda que si segue esa tendencia, como adianta o seu saldo vexetativo negativo, o seu declive poboacional verase reforzado polo envellecemento.

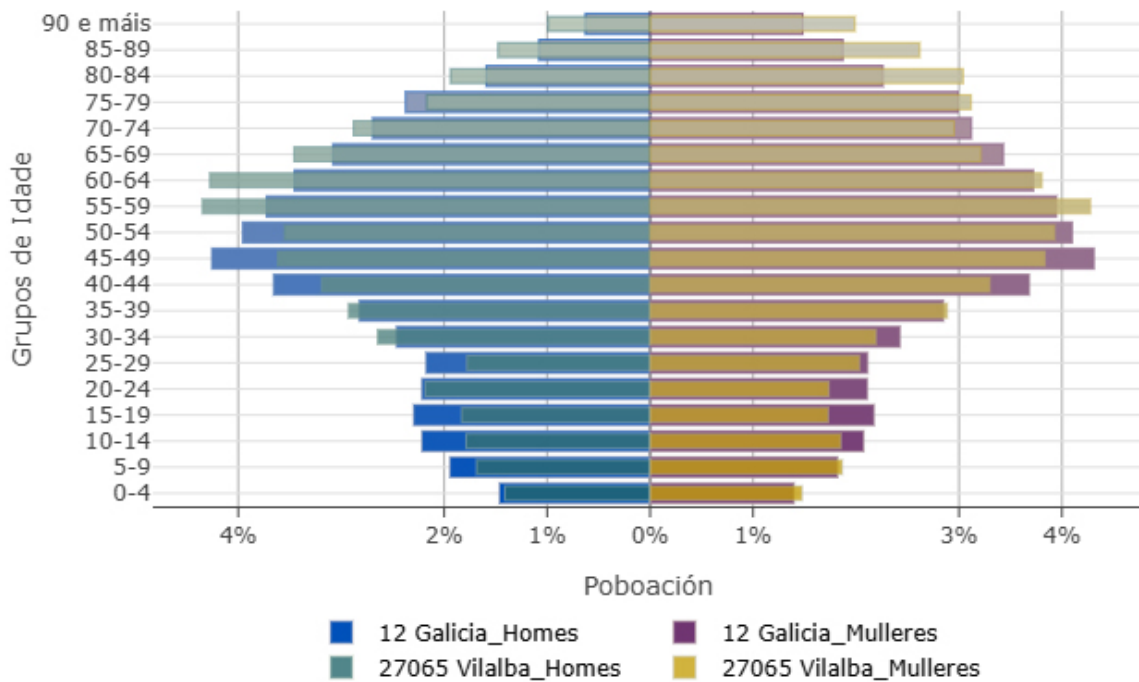

Gráfica 3.

Evolución habitantes Vilalba.

Fonte: Elaboración propia, a partir INE (2025), EPDATA (2025).

Galicia e Vilalba (2024)

Gráfica 4.
Pirámide poboacional Vilalba.
Fonte: IGE, 2025.

ÁMBITO DE ANÁLISE	DESCRIPCIÓN
POBOACIÓN	En 2024 a poboación de Vilalba alcanza os 13.882 habitantes, cunha estrutura demográfica non moi envellecida, onde o índice de idade media é de 50.65 anos, cunha lixeira tendencia ao envellecemento, inferior á da comarca e aínda que non a Galicia, onde a idade media sitúase en menos de 50 anos. A porcentaxe de poboación entre 18 e 64 anos rolda o 57.2%, cun pequeno descenso nos últimos anos. A poboación que supera os 65 anos sitúase no 29.9%. Os últimos indicadores demográficos segundo IGE indican unha taxa bruta de natalidade de 4.4, cun número medio de fillos de 0.92. O saldo vexetativo é negativo ao superar, multiplicando por tres, as defuncións 227, aos nacementos 61, segundo datos de 2023.
POBOACIÓN ACTIVA	Vilalba posúe unha baixa taxa de paro con tendencia á súa redución, pasando dunha taxa do 7.55% en 2024 a unha taxa do 5.76% en datos de xullo de 2025. O paro máis elevado atópase no sector servizos. A poboación activa repártese esencialmente no sector servizos cun 61.9%, seguido moi de lonxe polo emprego na construción cun 11,2%, algo máis dun 10% en industria e un 6% de emprego no sector primario. Debemos dicir que a temporalidade é elevada.

ÁMBITO DE ANÁLISE	DESCRICIÓN
COMERCIO E SERVIZOS	Podemos dicir que Vilalba posúe un número de servizos, tanto comerciais como de xestión e asesoría, que garanten a estabilidade poboacional, aínda que a gran maioría atópanse reunidos no centro urbán de Vilalba.

Cadro 4.

Factores socioeconómicos de Vilalba.
Fonte: IGE, 2025; Fichas municipais IGE, 2025; datosmacro, 2025.

03

O SISTEMA TURÍSTICO

03

03

O SISTEMA TURÍSTICO

Nesta parte do informe queremos realizar un estudo pormenorizado, mediante a recompilación e análise de todos aqueles elementos que conforman o sistema turístico e que poderían dar valor ao territorio obxecto de estudo.

Trala análise previa comezamos o estudo de Vilalba como destino turístico, partindo da definición da OMT que sinala que un territorio será destino turístico si “Un destino turístico é un espazo físico con ou sen límites administrativos e/ou analíticos no que un visitante pode pasar a noite. Onde se atopan e localizan, produtos e servizos, para realizar actividades e experiencias ao longo da cadea de valor do turismo e unha unidade básica de análise do turismo. Un destino incorpora a varias partes interesadas e pode conectarse en rede para formar destinos máis amplos. Tamén é intanxible pola súa imaxe e identidade, que poden influír na súa competitividade no mercado” (<https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms#T,2025>), desta definición faise necesario analizar aquelas variables que aparecen no mesmo, para confirmar de maneira exacta se Vilalba é un territorio turístico e se o conxunto de produtos e servizos que se atopan no nivel turístico, permitirán a realización con éxito dunha actividade turística.

Nun sistema turístico os factores propios, integrados polos recursos que posúe o territorio e a comunidade deste territorio, relaciónanse cos factores externos definidos pola demanda e a oferta do mesmo, de modo que estes comunícanse entre si, cunha organización propia e unha forma de colaboración autodirixida. Por iso, é necesario analizar estes factores presentes no territorio, e deste xeito ver si podemos defini-lo como territorio turístico. Tras a primeira análise sobre a orografía e elementos naturais do territorio, valórase a existencia de factores xeonaturales; e doutra banda, tras coñecer que factores culturais existen, analízanse aqueles que son valorables como potenciais, para o desenvolvemento de recursos turísticos xeoculturais. Dentro destes últimos, distinguiremos os de tipo Litom, é dicir que refiren o patrimonio cultural de tipo material e aqueloutros de tipo Antropom, que refiren o patrimonio inmaterial, integrado polos costumes, folklore, tradicións entre outros recursos non tanxibles.

Para iso analizarase a existencia de recursos turísticos de tipo natural e cultural, co fin de identificar que produtos turísticos son viables no territorio, é dicir qué combinación de elementos tanxibles e intanxibles, pode dar lugar a este tipo de produtos.

3.1

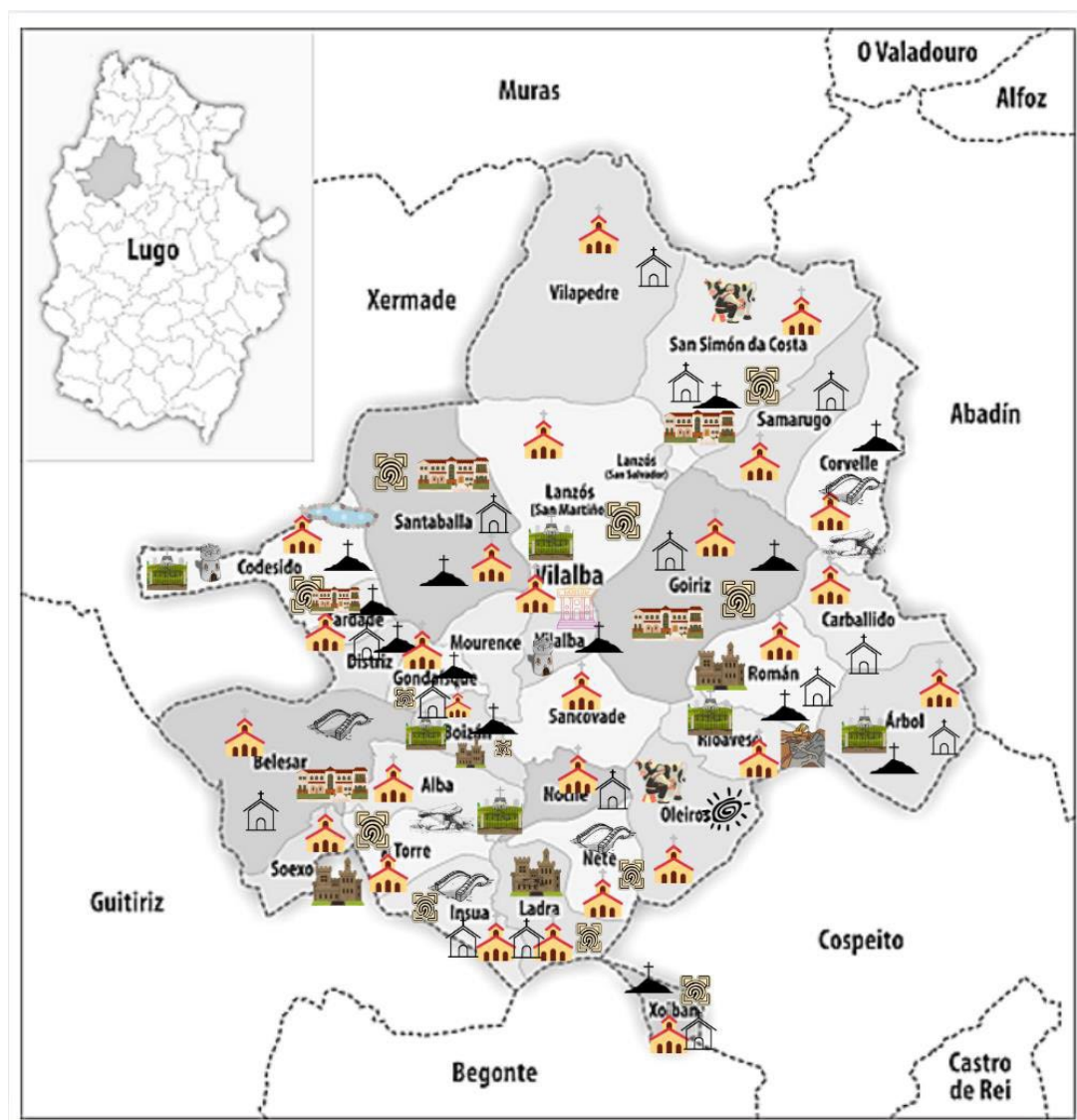
RECURSOS TURÍSTICOS

Dos datos anteriores definimos a existencia de recursos turísticos, que serán a materia prima, o atractivo turístico, que actuará como elemento chave ou inspirador do desprazamento da demanda turística, así se incentivará un desprazamento para o desfrute, a recreación e o lecer.

Os recursos turísticos, seguindo a definición da OMT, son “Conxunto de todos os bens que forman parte dun ámbito xeográfico específico e que son capaces de atraer por si mesmos viaxeiros”; por tanto, engádeselle ao concepto a necesidade de posuír atractivo turístico, que sirva para a contemplación, interpretación e participación do mesmo (Navarro, 2015), feito ou circunstancia que valida a realización da actividade turística.

Recursos culturais: (Imaxe 2)

Considerando que os factores culturais, analizados previamente, correspóndense cun conxunto de bens tanxibles e intanxibles que forman parte das manifestacións culturais dun territorio, pásase a valorar de modo turístico patrimonial este tipo de recursos en Vilalba. Considerando que o seu potencial debe vir sostido pola xeración de interese e motivación na demanda turística, para gozar dunha experiencia en destino, por canto antecede resulta especialmente relevante xestionar e engadir ou incorporar valor aos devanditos recursos potenciais.

Imaxe 2.
Distribución territorial de recursos culturais de Vilalba.
Fonte: Elaboración propia.

Vilalba é un territorio cun amplo volume de recursos culturais de carácter tanxible, aínda que non todos poden ser considerados turísticos, xa que non todos posúen atractivo de visita turística ou se atopan nun estado que non facilita o desprazamento ou desaconsella a visita.

Desde o punto de vista relixioso, debemos sinalar que en todas e cada unha das súas parroquias atópase algunha igrexa parroquial, que ou ben son do s. XVI/XVII ou ben foron reconstruídas no pasado s. XX, en total debemos sinalar que se distinguen 29 igrexas parroquiais dedicadas ao santo parroquial, a iso unimos a existencia de 15 capelas e 4 ermidas, que son visitables (Imaxes 3 e 4).

Imaxe 3.

Igrexa de San Pedro de Santaballa.

Fonte: Arquivo privado Grupo de Investigación OE4 UVIGO.

Imaxe 4.

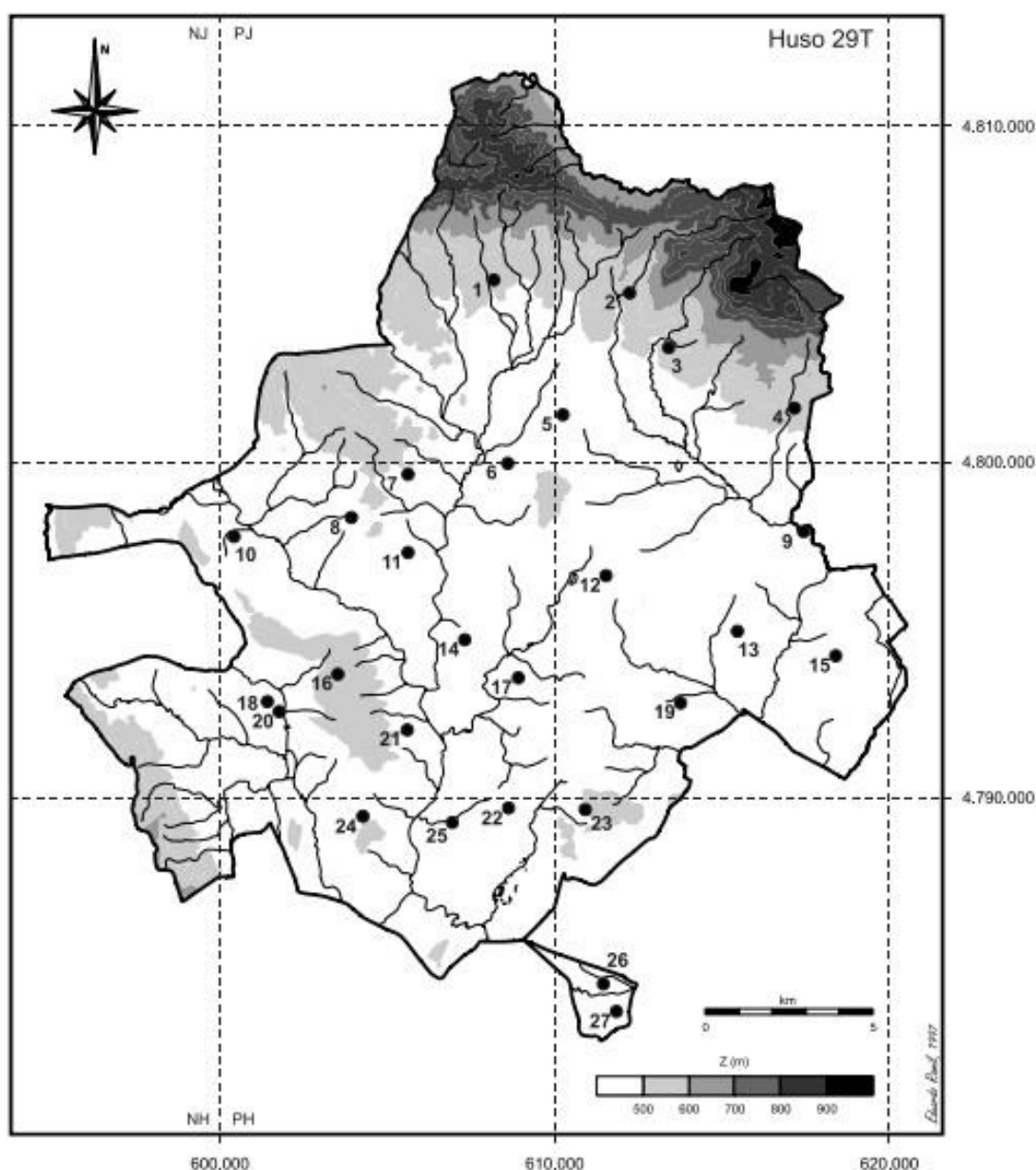
Cruceiro en Camiño a Vilalba.

Fonte: Arquivo privado Grupo de Investigación OE4 UVIGO.

Xacementos arqueolóxicos

Derivados destes xacementos, Vilalba posúe unha ruta arqueolóxica que parte do Museo de Prehistoria e Arqueoloxía de Vilalba. En devandita ruta visítase A Pena Grande en Santaballa, o Menhir Pedra Chantada, e os castros de Codesido e Gondaisque, así como a necrópole Roza das Modias (Alba). É importante sinalar a existencia en Oleiros dun petróglifo.

Na actualidade existen un total de 28 xacementos castrexos (Imaxe 5), repartidos polas parroquias de Vilalba, un deles é unha recreación dun poboado castrexo, que se atopa situado en Santaballa.

Imaxe 5.

Mapa físico da situación dos Castros en Vilalba.
 Fonte: Ribadeando, consultado 01/11/2025.

Museo Vilalba MUPAV, naceu en 1991 da man de José Ramil Soneira, pechado desde 2024 debido á falta de persoal; alegando deficiencias no inmoble que os alberga, o seu último director, Eduardo Ramil dimitiu en 2022. Actualmente está pechado.

Área recreativa A Madalena, con 3 hectáreas de extensión á beira do río, incorpora unha praia fluvial. Pódese realizar un paseo fluvial que inicia o seu percorrido no Muíño do Rañego. Sobre a devandita área recreativa, centrada no lecer dirixido á poboación local, podería valorarse a incorporación dun espazo para cámping e autocaravanas (actualmente en proceso de remate), que incentivará novos perfís de turistas, tamén sería posible a incorporación de actividades náuticas deportivas (Imaxe 6).

Imaxe 6.

Área Recreativa da Madalena.

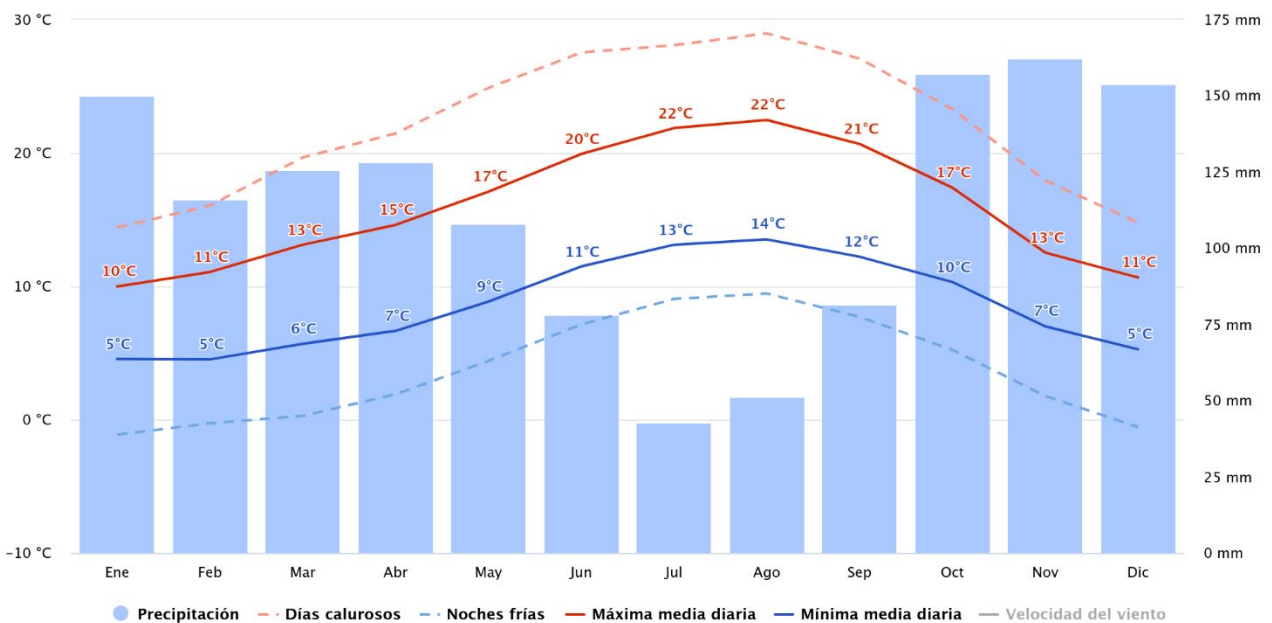
Fonte: Arquivo privado Grupo de Investigación OE4 UVIGO.

Camiño de Santiago, Camiño Norte. Por Vilalba pasan as etapas 30 (percorre o carreiro desde Abadín até Vilalba, son 21 km. e realízase en 5h e 15min) e 31 (percorre de Vilalba a Baamonde, son 18 km. e realízase en 4h e 30min) do Camiño de Santiago, está considerado unha das rutas máis fermosas do Camiño de Santiago. É unha ruta ben valorada polos peregrinos, xa que discorre por zonas de alta riqueza paisaxística e lonxe de camiños asfaltados. Pasa paralelo ao Paseo dos Soños, discorre preto de varias igrexas do concello. As dificultades maiores atópanse na climatoloxía, o que pode converter este atractivo nun recurso de goce estacional, e aínda que o camiño se pode realizar en calquera momento do ano, é importante que exista información sobre os períodos de mellor climatoloxía e horas de luz (Gráfica 5).

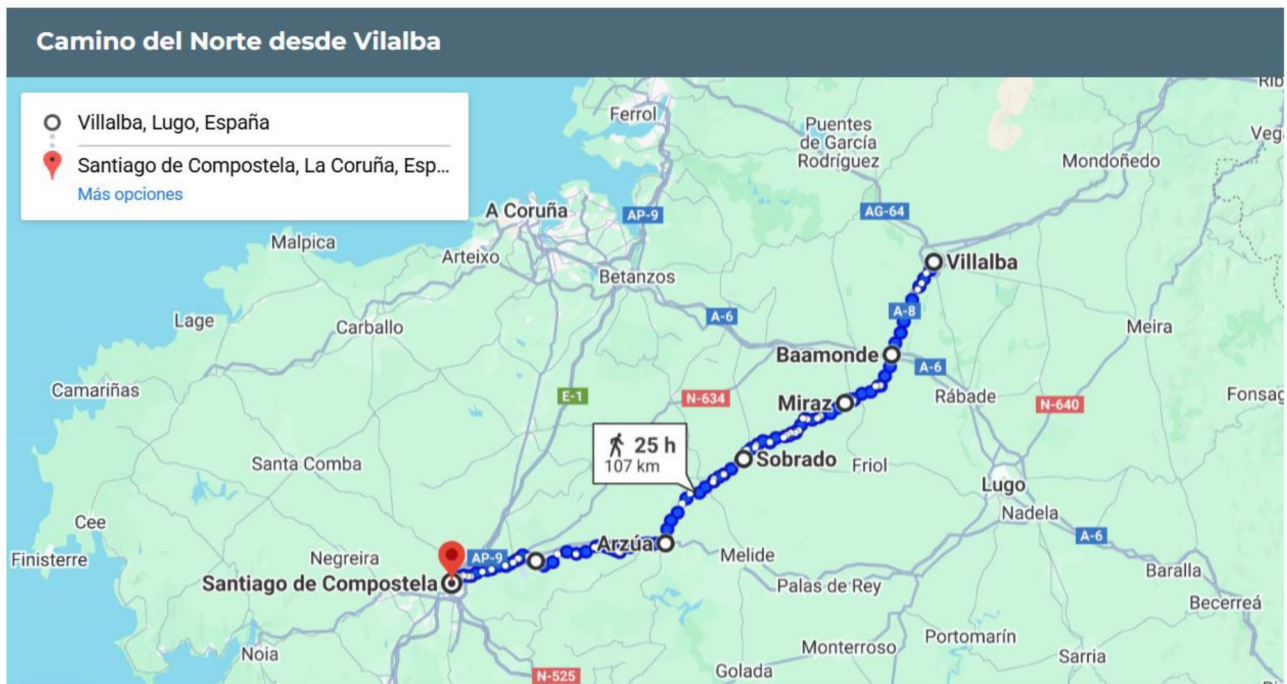
Sendo o verán a época favorita para realizar o camiño nesta zona, xa que as temperaturas en Vilalba son suaves e as horas de luz son maiores, así como o nivel de precipitacións é moi inferior a outras épocas do ano. Con respecto ao camiño realizado en bicicleta, atópanse problemas nalgúns tramos, que provocan que o peregrino se teña que saír do percorrido marcado (Imaxe 7).

Vilalba

43.30°N, 7.68°W (478 m snm).
Modelo: ERA5T.

Gráfica 5.
Temperaturas medias e precipitacións.
Fonte: Meteoblue, 2025.

Imaxe 7.
Camino Norte Vilalba.
Fonte: santiagoways, 2025.

O Camiño Norte de Vilalba atópase ben sinalizado, parte do centro de Vilalba desde a Igrexa de Santa María, e crúzase o río Madalena, despois vaise por pistas asfaltadas e de terra, o cal facilita o seu desenvolvemento aos peregrinos, e non posúe un desnivel elevado, xa que estamos na Terra Chá, por iso é de fácil tránsito. Con respecto ao aloxamento, existe un aloxamento específico xacobeo. É un camiño que ofrece servizos de asistencia en ruta, transporte de equipaxe, vehículo de asistencia en caso de urxencia e asistencia telefónica.

Debemos sinalar que a través dunha pestana que simplemente pon “pasea”, preténdeselle dar visibilidade ao camiño, pero se pon no mesmo nivel de valor que outras rutas que posúe Vilalba. Neste punto, cremos que debería dárselle unha maior visibilidade ao Camiño Norte, que chega e pasa por Vilalba, ademais algunha das rutas ofrecidas era realizada desde o MUPAV, que agora está temporalmente pechado, e isto pode xerar confusión ao peregrino.

Augas termais, a Charca do Alligal (Parroquia de Codesido), é unha piscina de auga termal que se atopa nun enclave de bidueiros. Esta piscina comezou a súa construción en 1930, e posúe na actualidade unha dimensión de 30 metros, cunha temperatura media anual de 23°C. Moi preto da mesma e compartindo dirección con dita surxencia, atópase un hotel spa, da cadea ATTICA, que abriu en 2003; valorándose como posibilidade a instalación dun balneario que puidese aproveitar as propiedades de devanditas augas termais.

Paseo fluvial e literario, río de Madalena, denominado Paseo dos Soños, dedicado a escritores e artistas literarios da zona. Comeza no Muíño do Rañego e finaliza na ponte dos Freires. Aínda que é unha ruta de alto atractivo, non se indica suficientemente se se pode facer guiada, se existe algunha información que non sexa a propia procura autónoma da demanda turística, que é unha situación que existe en todas as rutas propostas polo concello, salvo a ruta arqueolóxica, que a facía o MUPAV e isto non é coherente coa situación actual do museo.

Posúe catro recursos culturais dentro do catálogo BIC (Bens de Interese Cultural): Castelo dos Andrade, Torre de Codesido, Roza das Modias e Pedra Chantada, os dous primeiros son monumentos e declaráronse BIC no decreto de 22 de abril de 1949, e os dous últimos son consideradas zonas arqueolóxicas de interese, segundo art.40 da Lei 16/1985 de patrimonio histórico español (resolución de Dirección Xeral de Patrimonio Cultural, de marzo de 2011).

Dúas torres atópanse no concello de Vilalba: a Torre dos Andrade e a Torre de Codesido (Imaxe 8) declarado BIC (R-I-51-0008937 // TO27065005) segundo decreto de 1949. É importante sinalar que esta última se atopa dentro dos bens en perigo, xa que a mediados do s.XX derrubáronse varias dependencias do conxunto medieval, o cal estaba formado pola torre, a capela, calabozo, foso e o pazo con diversas construcións agrícolas. Actualmente da propia torre só quedan os arranques e os cimentos, actualmente é unha construción residencial, é un problema recorrente de bens de alto interese patrimonial que se atopan en mans de particulares (a Torre Codesido, Imaxe 8).

Está documentada como pertencente a Andrés Losada Rodríguez, sendo a última persoa á que pertenceu Agustín Losada Luaces, neste momento está en obras, non é visitable e atópase catalogada como en “moi mal estado”; na web do concello recoméndase a súa visita, quizais sería bo reconsiderar esta chamada ou reclamo turístico.

Torre dos Andrade (Imaxe 9) é un elemento patrimonial de alto valor que data do século XV e actualmente considérase un dos símbolos mais representativos da Vila. Forma parte do Parador Nacional, que se atopa no casco histórico de Vilalba. É BIC desde 1949, neste caso débese sinalar que este importante recurso patrimonial atópase restaurado e en bo estado de conservación, xa que un dos fins prioritarios de Paradores é complementario coa súa preservación, como mostra do patrimonio histórico e cultural de Vilalba. Débese sinalar positivamente que este recurso é un recurso activo, que alberga eventos culturais e exposicións que achegan valor engadido ao mesmo. Actualmente forma parte da Planta de aloxamento turístico de Vilalba. Este recurso patrimonial moi importante está datado entre os séculos XII e XIV as primeiras referencias históricas, e foi xa no século XIV cando pasou a mans dos Andrade, deixando os Castro de Lemos á pertenza de Fernán Pérez de Andrade o BO. É salientable que esta edificación nunca foi habitada, senón que foi unha construción defensiva; a súa incorporación a Paradores consolidou a súa importancia arquitectónica e turística para Vilalba.

Imaxe 8.
Torre Codesido.
Fonte: Novacarta de Galicia, 2025.

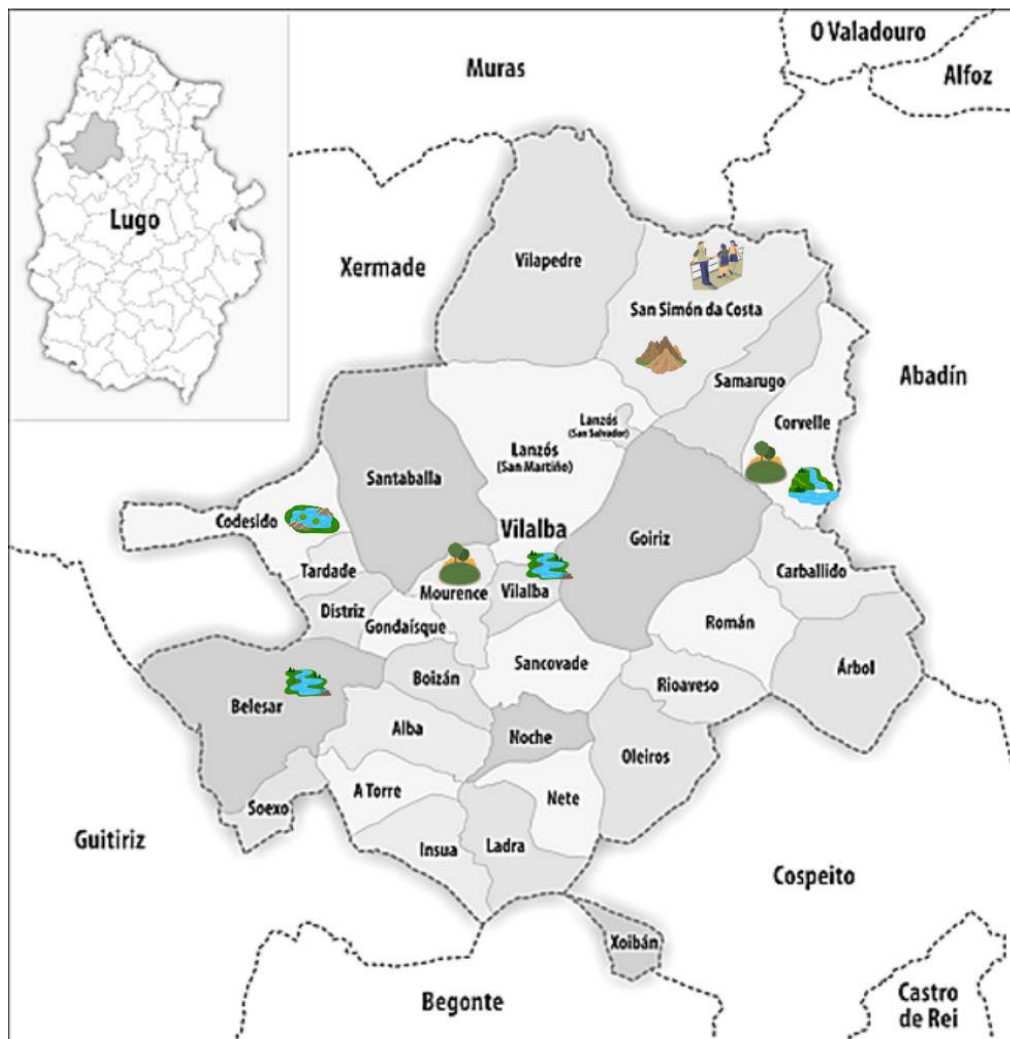
Imaxe 9.

Castelo Andrade / Torre dos Andrade.

Fonte: Novacarta de Galicia, 2025. Arquivo IESCHA, La Voz de Galicia, 2017.

Recursos naturais: (Imaxe 10)

Non existe un elevado número de elementos naturais, pero si de alto de interese con respecto ao desenvolvemento de actividades de tipo turístico. O Concello repartido en múltiples parroquias posúe máis de 3000 hectáreas de montes veciñais, cuxa explotación en actividades turísticas podería ser considerada un motor de emprego, xa que unha das actividades que se propoñen sobre estes espazos consiste na creación de zonas recreativas e rutas de sendeirismo, que axudarían a dar a coñecer o territorio turístico e a preservación da zona.

Imaxe 10.
Distribución territorial de recursos naturais de Vilalba.
Fonte: Elaboración propia.

- Reserva da Biosfera Terras do Miño: percorre 26 concellos da provincia de Lugo, un deles Vilalba, que está formada parcialmente por zona núcleo da Reserva e esencialmente é zona de transición, onde se atopa un forte núcleo poboacional e a rede de estradas que artella a accesibilidade a este espazo territorial. Dentro deste importante recurso atópase o LIC Serra do Xistral, que posúe humidais de montaña, e é o único territorio da Península Ibérica con turbeiras altas e de cobertor. Aínda que non é considerada zona ZEPA, nos humidais posúe unha gran variedade de aves (Ver Anexo 2) que si están protexidas pola directiva de Aves e Hábitat de 2010, que avoga pola conservación de hábitats naturais. Estes humidais presentan potencialidades únicas para o turismo ornitolóxico.

- Ruta de Monseivane, polas parroquias de San Simón e Vilapedre. Esta ruta é un pouco complicada, porque esixe que o turista leve o seu propio automóbil, polo que debería programarse nos momentos máis atractivos do ano, época estival. Ten un especial interese xa que permite contemplar toda a Terra Chá, o que converte a esta ruta nunha experiencia paisaxística única de alto valor engadido.
- Área recreativa da Madalena, é destacada como un lugar de visita recomendada pola Guía Repsol. Sobre este espazo sería recomendable engadir algunha actividade náutica deportiva, camping ou a futura área de autocaravanas, para complementar a actual oferta, esencialmente dirixida á poboación local. Este espazo natural ten un especial interese de visita, ao atoparse moi preto do núcleo urbán de Vilalba. Nel se pode desfrutar dunha praia fluvial, zoas axardinadas, merendeiros, espazos de lecer e relax, así como unha óptima infraestrutura deportiva, que permite unha inmersión activa na vexetación autóctona.
- Charca do Alligal, aínda que poderíamos valorala desde un punto intermedio entre patrimonial e natural, a existencia de augas termais ao servizo da poboación e da demanda turística que a queira utilizar, fai que a poidamos valorar como recurso natural. Esta intervención veu feita da man da Comunidade de Montes de Codesido, exemplo de aproveitamento de espazos naturais para os residentes dun territorio e para a experiencia en destino da demanda turística.

Imaxe 11.

Charca de Alligal.

Fonte: Arquivo privado do Grupo de Investigación OE4 UVIGO.

3.2

OFERTA E DEMANDA

3.2.1 OFERTA

A oferta turística é chave de referencia para avaliar un territorio como espazo turístico; por unha banda, é necesario avaliar o perfil socio-económico poboacional da área receptora da demanda turística, integrado na análise de factores que definen o territorio. De modo que se identifique a densidade demográfica, unha serie de indicadores socio-económicos e os sectores de actividade do territorio. Doutra banda, será preciso o estudo dos servizos ofertados, así como as infraestruturas que os poden aloxar e, finalmente, os equipamentos de aloxamento, que confiren espacialidade ao turismo, analizando como están distribuídos, a súa morfoloxía e a súa articulación turística, é dicir, analizar como é a ocupación e que tipo de oferta aloxativa existe.

O estudo do sistema turístico de Vilalba lévanos a continuar co estudo da oferta do territorio obxecto de análise. Para iso, realizamos unha procura de información para a análise da oferta turística, que non só está integrada por recursos, senón tamén pola información que as distintas parroquias que forman parte de Vilalba ofrecen. Por unha banda, a análise dos servizos de lecer e deporte, aqueles servizos que forman parte dunha posible oferta en saúde e descanso, así como a importancia da oferta aloxativa e de restauración, que facilitarán poder pasar unha noite e que a estancia sexa valorable como demanda turística. Comezando coa análise de actividades de lecer derivadas dos espazos que posúe Vilalba podemos dicir que:

Existe un coto de pesca no río Madalena, cun tramo de pesca sen morte (Orde de xaneiro de 2022). Estes tramos de pesca son dedicados especialmente á pesca deportiva, xa que esixe que unha vez capturado o peixe devólvese ao río, é o concepto de “catch and release”, que ten como obxectivo o goce da pesca deportiva, compatible coa conservación da especie capturada. É unha actividade que incide positivamente no ecosistema fluvial, mantén a sustentabilidade e reduce o impacto ambiental.

Os períodos de pesca continental en Vilalba comezan a mediados de marzo e finalizan en xullo, que se corresponde co acordo do Consello Galego de Pesca Continental. Esta tempada de pesca, para a pesca de troita que é a máis habitual en Vilalba e para o tramo de pesca sen morte, esténdese até setembro (Orde de xaneiro de 2022). Posúe unha extensión de 6.9 km, para a práctica da pesca continental, baixo un criterio respectuoso co medio ambiente, onde se persegue o obxectivo de reducir a sobrepesca e favorecer a protección da cría de troita. Tamén desde 2011, ampliouse o tramo de pesca sen morte, reduciuse o número de pezas capturadas ao día e reduciuse o número de permisos ao día, o que fai máis sustentable a práctica desta actividade. Existe un comercio especializado, que se converte en oferta complementaria para realizar este tipo de actividade. A guía Repsol recomenda a área recreativa da Madalena, entre outros lugares, como un lugar para gozar da pesca deportiva.

En Vilalba na zona de Belesar hai un centro ecuestre, Os Castiñeiros, que posúe 16 boxes, con pista interior e exterior, onde se dan clases de doma e pódese alugar todo tipo de material. Impártense cursos diversos de equitación e posúe unha interesante actividade de rutas a cabalo para grupos de catro persoas, aos que non se lles esixe experiencia. É interesante o seu aproveitamento como parte do tecido turístico, ao poder realizar rutas a cabalo na zona.

ÁMBITO DE ANÁLISE	DESCRICIÓN		
DEPORTES NÁUTICOS	Existentes (capacidades)		
	Existe un coto de Pesca no río Madalena.		
ZONAS DE BAÑOS			
	Praia fluvial da Madalena Piscina fluvial Vilalba Charca do Alligal Piscina municipal cuberta		
DEPORTES AÉREOS	Existentes (capacidades)	Previstos	Non existentes
			Non hai
DEPORTES ECUESTRES	Existentes (capacidades)	Previstos	Non existentes
	Centro ecuestre Os Castiñeiros		
EXCURSIÓNS PEDESTRES/ CICLISMO	Existentes (capacidades)	Previstos	Non existentes
	Camiño Norte de Santiago. Paseo turístico Vilalba. Paseo dos Soños (Peonil).	Ruta ecuestre	
OUTROS EQUIPAMENTOS	Existentes (capacidades)	Previstos	Non existentes
	Club de Tenis Vilalbés (A Madalena). Áreas recreativas. Diversos parques infantís e doutras características.		
SAÚDE/DESCANSO	Existentes (capacidades)	Previstos	Non existentes
	Posúe unha área termal na Charca do Alligal. A súa planta aloxativa posúe un hotel con SPA.		

ÁMBITO DE ANÁLISE	DESCRICIÓN
LECER	Existentes (capacidades)
	Existen instalacións diversas para realizar actividades como: - Casa da Xuventude. - Diversas instalacións deportivas.
FEIRAS, CONGRESOS, SEMINARIOS, CONFERENCIAS	
	Centro Cultural Vilalbés. Centro Sociocomunitario (Xunta de Galicia). Casa da Cultura.

Cadro 5.

Análise de infraestruturas para realización de deportes e actividades de lecer.
Fonte: Elaboración propia a partir de visitas ao territorio, web do concello consultada en agosto de 2025.

Finalizamos o estudo da oferta territorial coa análise das infraestruturas de aloxamento e a súa adecuación ao territorio e á actividade turística do mesmo.

ÁMBITO DE ANÁLISE	DESCRICIÓN
ALOXAMENTO	
Capacidade total Número de establecementos Número de camas	Vilalba posúe un total de 421 unidades de aloxamento para un total de 869 pax rexistrados no REAT - Xunta de Galicia.
CLASIFICACIÓN POR PAX	
Menos de 5 pax De 5 a 19 De 20 a 49 De 50 a 99 De 100 a 249 De 250 a 499 Máis de 500 pax	Os aloxamentos, practicamente todos posúen máis de cinco pax de aloxamento (só 7 aloxamentos extrahoteleiros están por baixo deste cociente). Os aloxamentos que maior volume de unidades de aloxamento e pax posúen son con diferenza o hotel da cadea ATTIC e o Parador con 42 unidades de aloxamento (84pax) e 48 unidades de aloxamento (98pax) respectivamente. O resto de aloxamentos, tanto hoteleiros como extrahoteleiros, están por baixo dos 50pax.
TIPOS DE ALOXAMENTO	
% de aloxamentos con Q de calidade % de aloxamentos con selo sicted	En Vilalba existen 4 albergues, un específico Xacobeo, 4 hoteis, dous deles de 4 estrelas (un é Parador), 9 pensións e 33 VUT. Non existen camping nin espazos para acampar. Só posúen a Q de Calidade o Parador e o hotel do Alligal. Non se coñece selo SICTED.

ÁMBITO DE ANÁLISE	DESCRICIÓN
RESTAURACIÓN	
Restaurantes Restaurantes con especialidade Restaurantes con pratos rexionais Bares Bar/discoteca Cafetaría Xeadarías Postos ambulantes	No Rexistro de actividades turísticas só aparecen seleccionados tres restaurantes. Isto contrasta positivamente, coa información da web do concello onde hai localizados 26 restaurantes, 46 bares e 39 cafetaría.

Cadro 6.

Relación de elementos de aloxamento e restauración en Vilalba.
 Fonte: Elaboración propia a partir de REAT (Xunta de Galicia, datos de 01/08/2025).

Na análise da oferta aloxativa débese sinalar o seguinte (Imaxe 12).

- ALBERGUE (4 Vilalba)
- PENSIÓN (6 Vilalba, 1 Goiriz, 1 Noche, 1 Santa María de Vilalba)
- HOTEL (2 Vilalba, 1 Santaballa, 1 Mourens)
- VUT (23 Vilalba, 1 Oleiros, 2 Carballido, 1 Arbol, 1 Rioaveso, 1 Samarugo, 1 Goiriz, 2 Santaballa, 1 Sancovade)

Imaxe 12.

Distribución xeográfica do aloxamento hoteleiro e extrahoteleiro en Vilalba.
 Fonte: Elaboración propia.

- Dun total de 52 establecementos de aloxamento, onde o 67% atópase localizado en Vilalba, o resto das parroquias apenas posúen pouco máis do 30%. É interesante sinalar que dos catro hoteis que posúe, tres están fóra de Vilalba, nunha das parroquias contiguas, estando en Vilalba só o parador. Os catro hoteis divídense en dous de categoría inferior: Hotel Venezuela dunha estrela e Hotel Vila do Alba de dúas estrelas, e dúas de categoría superior, ambos con caracterización específica, xa que un está dedicado a SPA pertencente á cadea ATTICA21 e o outro é un Parador. É relevante destacar que no rexistro da Xunta o hotel dunha estrela non indica o seu correo electrónico para o contacto co mesmo, esta información contrasta coa información no metabuscador Booking, onde non hai referencia algunha respecto ao Hotel Venezuela e o Vila do Alba.
- Na web do Concello existe unha boa relación de aloxamentos, pero só se indican 20 das 52 posibilidades de aloxamento hoteleiro e extrahoteleiro existentes.
- A Q de calidade turística naceu en 1997 e é unha certificación que achega unha fiabilidade, un prestixio e unha diferenciación con outras actividades, produtos ou servizos turísticos, que posibilitan que se identifique, caracterice e diferencie a unha empresa e a un territorio, dos seus competidores. Esta certificación outórgaa o ICTE (Instituto para a Calidade Española), e aquelas infraestruturas de aloxamento e restauración que a obteñen diferéncianse pola calidade, profesionalidade e seguridade nas súas instalacións. A Q de calidade posúena o Hotel Attica21 e o Parador de Vilalba.

A totalidade das prazas turísticas que se poden dispor en Vilalba ascenden a 869, repartidas en 421 unidades de aloxamento de establecemento hoteleiros e extrahoteleiros que se distribúen polo concello, segundo datos de agosto de 2025. En todo caso, a evolución demostra un aumento da planta de aloxamento esencialmente pola evolución e aumento de Albergues e Pensións (Gráfica 6), sendo notorio o aumento destes aloxamentos desde ao ano 2023, o que reverteu positivamente no incremento da planta aloxativa de Vilalba. Non se considera a evolución dos aloxamentos hoteleiros, porque a variación é imperceptible, salvo pola desaparición do hotel de tres estrelas desde 2017.

En canto aos aloxamentos extrahoteleiros a súa oferta é moi limitada, como é o caso dos Apartamentos turísticos, aínda que en 2025 chegaron a ofertarse 29 prazas de aloxamento. Non ocorreu o mesmo coas vivendas de uso turístico, que pasaron de apenas 1 en 2017 a unha oferta de 33 vivendas en 2025, o que afecta moi positivamente á oferta aloxativa. Aínda así, as vivendas de uso turístico teñen unha oferta desigual ao longo do ano, atendendo á estacionalidade do territorio, de modo que a súa oferta é maior nos meses de maior afluencia turística e menor en períodos diferentes ao verán (Gráficas 7 e 8). É importante comentar que até 2018 había vivendas de turismo rural, que son un referente nos territorios rurais, e sería bo tentar recuperalas en Vilalba.

Gráfica 6.

Evolución de prazas de aloxamento en albergues e pensións en Vilalba.

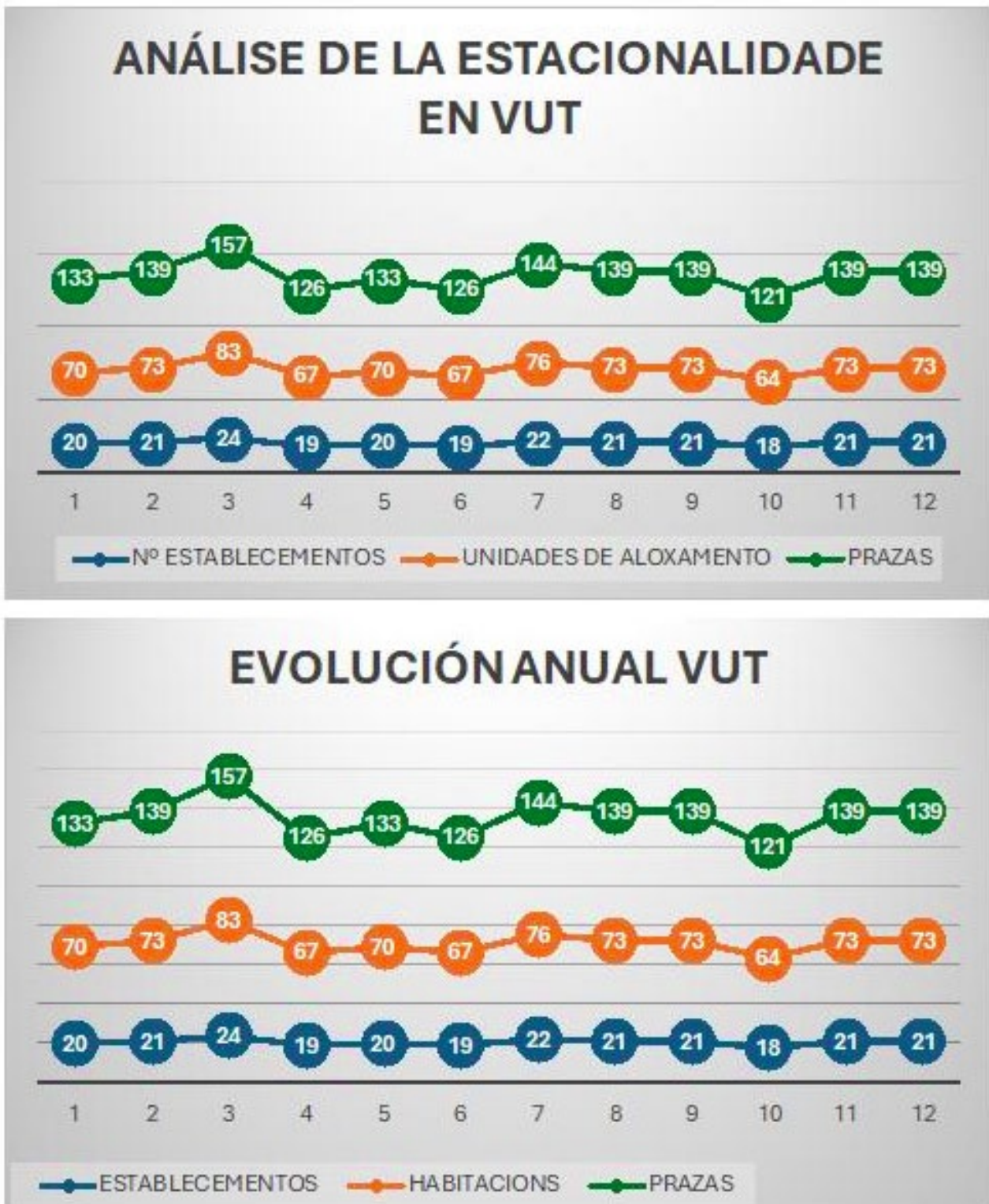
Fonte: Elaboración propia a partir de datos REAT, Xunta de Galicia, consultados a 1 de setembro de 2025.

Gráfica 7.

Evolución de prazas e habitacións en Vivendas de Uso Turístico.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos REAT, Xunta de Galicia, consultados a 1 de setembro de 2025.

Gráfica 8.

Evolución de prazas e habitacións en Vivendas de Uso Turístico nos meses de xaneiro e agosto (Maior estacionalidade / Menor estacionalidade).
 Fonte: Elaboración propia a partir de datos REAT, Xunta de Galicia, consultados a 1 de setembro de 2025.

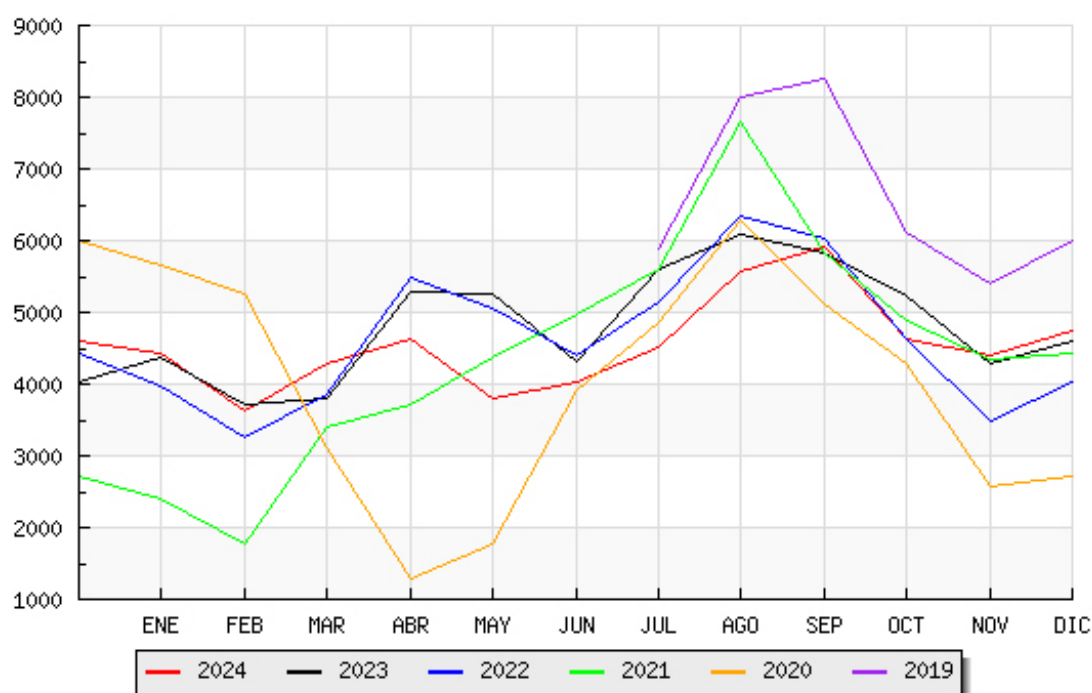
Con respecto ás infraestruturas de restauración, atópase unha gran variedade de restaurantes, bares e cafetarías, que dan servizo á demanda turística. Pero cremos que debería buscarse unha mellor identificación, caracterización de horarios e proposta gastronómica de cada local, que facilite o acceso e servizos de cada operador para turistas e axencias, dentro de devandita oferta consideramos relevante mencionar algúns operadores particulares, como é o caso de:

- Mesón do Campo, distinguido en 2024 con Travellers´Choice, cunha moi positiva valoración na guía Michelin. Está recomendado tamén na guía Repsol.
- Casa Xaquinas, considerado un mesón con gran variedade de racións que son típicas na zona, posúe un solete da guía Repsol.
- Destaca tamén, pola súa oferta de comida tradicional, o Restaurante Parador de Vilalba.

Do total de 20 restaurantes do concello, atopamos 7 deles fóra de núcleo urbano, dous deles en Santaballa, 1 en Corvelle, 1 en Lanzós, 2 en Santa María de Vilalba e 1 en Goiriz. Conta con 79 café-bar e 5 cafetarías, que complementan o servizo de restauración á demanda turística.

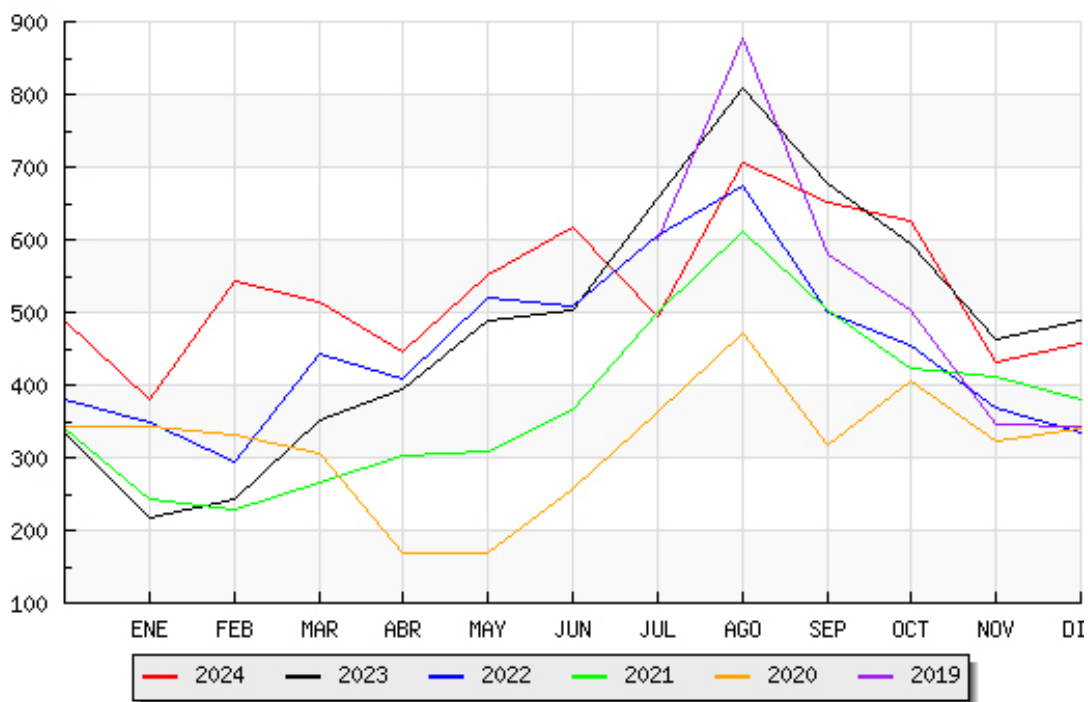
3.2.2 DEMANDA

A demanda turística de Vilalba reduciuse de 2023 a 2024 nun 5%, en valores absolutos rexistrouse unha visita total de 61.008 turistas, o descenso foi producido esencialmente coas visitas nacionais, xa que o turismo procedente doutros países aumentou nun 9.1% (Gráfica 9).

Gráfica 9.
Evolución da demanda turística nacional en Vilalba.
Fonte: foro-cidade, 2025

A orixe do turista nacional é de tipo rexional, procedente de Galicia e doutras comunidades autónomas, destacando Madrid, Cataluña, País Vasco, Comunidade Valenciana, este perfil de turista ten que ver cunha demanda que busca unha climatoloxía máis suave en épocas estivais, correspondéndose co denominado turista climático.

Gráfica 10.
Evolución da demanda turística internacional en Vilalba.
Fonte: foro-cidade, 2025.

Con respecto ao turista internacional o maior volume de turistas que visitaron o territorio foi do Reino Unido, seguidos de alemáns, estadounidenses, franceses e portugueses, tamén identificamos un repunte de turismo procedente de Holanda. Moitos deles procedentes do Camiño Norte, incluso os que chegan en Ferry, provenientes do porto de Santander, que posúen un elevado poder adquisitivo.

O perfil habitual é excursionista e sen pasar a noite, sendo a media de estancia nos dous principais aloxamentos hoteleiros (Parador e Attica21) de curta duración, oscilando entre unha e dúas noites, cunha media anual de 1.65, que ascende a 2.20 no perfil de turista inglés.

Os perfís de idade maioritarios son de máis de 65 anos fundamentalmente e entre 40/65 anos en segunda categoría de visita e aloxamento. Mentres que o perfil colectivo correspóndese cun turista que viaxa en parella ou en familia, con pouca presenza de gran grupo. O Parador de Vilalba destaca a figura do peregrino e en Attica é relevante o aloxamento do turista MICE en días laborables, e de relaxación individual, en parella ou amigos, na fin de semana.

A estancia en destino caracterízase por unha elevada estacionalidade, até o punto que en tempada baixa a ocupación é inferior ao 30%, sendo o período de maior ocupación o mes de agosto. Entre as principais motivacións do destino atópase principalmente o relax, descanso e turismo slow, a parte do Camiño de Santiago, aínda que a súa experiencia en destino non é moi satisfactoria, ao botar en falta servizos complementarios, rutas e actividades a desenvolver, así como unha mellor atención ao peregrino.

A accesibilidade ao territorio realízase na maioría dos casos en automóbil particular e por estrada, infraestrutura de calidade, pero insuficiente. Sería necesaria a existencia de transportes colectivos como tren ou autobús que acheguen ao turista a Vilalba.

04

**DIAGNÓSTICO E PROPOSTAS
DE DESENVOLVIMENTO
TURÍSTICO EN VILALBA**

04

04

DIAGNÓSTICO E PROPOSTAS DE DESENVOLVEMENTO TURÍSTICO EN VILALBA

4.1

DIAGNÓSTICO

Tras a análise anterior e a determinación de Vilalba como espazo territorial turístico e, en definitiva, un Destino Turístico, debemos valorar se a localización de todos ou parte dos recursos naturais e patrimoniais-culturais pódense relacionar coa realización da actividade turística e o desenvolvemento de produtos turísticos. Todo isto débese apoiar nunha infraestrutura de aloxamento, restauración e lecer, que facilite apoio loxístico á demanda turística potencial e real que visite Vilalba.

Todas as definicións parten dun elemento común, a necesidade da existencia de recursos visitables, pero os recursos en si non achegan para a configuración dun destino turístico, para iso no avance do estudo do mesmo, conclúise que é necesaria unha serie de elementos que satisfagan as necesidades da demanda turística (Temón, 2004; González e Mendieta, 2009; OMT, 2017). En 2017, a OMT definiu o Destino turístico como o “espazo físico no cal o visitante pasa polo menos unha noite”, valoráboo esencialmente para a visita, sempre relacionada co desfrute dos recursos turísticos (Imaxe 13).

Imaxe 13.
Comportamento da demanda turística.
Fonte: Elaboración propia.

Dos datos anteriores e consideracións pertinentes, procedemos a elaborar a análise DAFO correspondente, identificando a nivel interno aqueles puntos fortes e débiles que posúe o territorio, así como as principais ameazas e oportunidades que se presenten externamente e con respecto aos seus competidores.

Por tanto, co fin de coñecer a situación actual da actividade turística de Vilalba e poder tomar decisións sobre actuacións futuras, empregamos dúas ferramentas: a análise DAFO e a análise do perfil estratéxico turístico.

A análise DAFO permítenos identificar de maneira ordenada os factores internos e externos, que afectan o destino turístico, mediante unha análise de fortalezas e debilidades para os primeiros factores, e de oportunidades e ameazas para os segundos factores; ofrecendo unha visión estruturada da realidade turística do destino, neste caso de Vilalba, co fin de saber que actividades priorizar para potenciar o desenvolvemento turístico e, no caso de ser necesario, que comportamentos e actuacións corrixir, tentando buscar unha orde prioritaria de actuación.

O perfil estratéxico é outro de tipo de ferramenta de valoración do posicionamento do destino, en relación coa variables chave do mesmo, ofrecendo unha representación gráfica que visualiza onde se sitúa Vilalba en cada dimensión estratéxica, como identificando aquelas áreas nas que é preciso intervir. O emprego de ambas as ferramentas permite que o diagnóstico sexa máis amplo, combinando os enfoques descritivos e comparativo do DAFO coa visión estratéxica do perfil turístico.

4.1.1 ANÁLISE DAFO

A continuación, e tras a análise dos diferentes factores que integran o sistema turístico, realizaremos unha análise de factores internos, onde evidenciaremos fortalezas e debilidades, que permiten analizar a competitividade interna do territorio; e analizaremos unha serie de oportunidades e ameazas que presenta o territorio, como factores externos da valoración competitiva. Todo iso farémolo empregando a ferramenta de diagnóstico estratéxico: DAFO/SWOT (Cadro 7).

FORTALEZAS
RR NATURAIS
• Posúe importantes recursos naturais que o poden facer un territorio de visita para o desenvolvemento de turismo natural e activo. • Interesante área recreativa (A Madalena). • Paseo fluvial. • Unha gran masa arbórea de montes veciñais. • Serras practicables para realizar rutas de sendeirismo. • Forma parte da Reserva da Biosfera Terras do Miño, con LIZ/ZEP Serra do Xistral. • Aves • Coto de pesca moi amplo.
RR CULTURAIS
• Posúe un importante patrimonio histórico característico. • Elevado patrimonio relixioso de tipo barroco rural e neogótico, a destacar non só as súas igrexas parroquiais, senón tamén os cemiterios que posúe en múltiples parroquias. • Interesantes restos castrexos, repartidos en varios tipos de recursos visitables. • Torres, unha delas BIC. • As pontes que posúe son un atractivo factible para poder facer unha ruta turística. • Termas (Charca do Alligal). • O FIV (Festival Independente de Vilalba) sendo unha experiencia musical moi relevante en Vilalba.

MUSEOS	
• O MUPAV (Museo de Arqueoloxía e Prehistoria) é un recurso turístico de elevado interese, é de resaltar as actividades exteriores que realizaba o museo, como a visita aos restos arqueolóxicos de Vilalba.	
RUTAS	
• Rutas turísticas actuais e potenciais. • Ruta por Vilalba. • Ruta das Pontes. • Ruta dos Castros. • Ruta das casas indianas. • Travesías ecuestres.	
GASTRONOMÍA	
• Posúe unha IXP, Capón de Vilalba, con festa propia en decembro. • Posúe unha DOP, Queixo San Simón da Costa, con festa propia en abril. • É importante a gastronomía cun produto moi valorado como é o Roscón de Vilalba, que data da Idade Media e posúe Licencia de Artesanía Alimentaria AGACAL. • Ambas festas gastronómicas vencelladas á IXP e a DOP presentan un gran potencial para optar á declaración de festas de interese gastronómico (Turístico), en especial o capón de Vilalba, pola súa enorme singularidade.	
ACCESIBILIDADE	Externa ao territorio
• Boa accesibilidade por estrada • Vilalba é unha localidade central de Lugo, mesmo do resto da Comunidade Autónoma, que está ben comunicada pola A6, e outras estradas como a A8, AG64 e N634 que se unen á A6.	
ACCESIBILIDADE	Interna aos recursos e planta turística
• Información turística en liña.	
CAMIÑO DE SANTIAGO	Camiño do Norte
• Por Vilalba pasan as etapas 30 e 31 do Camiño Norte, isto pode ser un punto positivo, que achega visibilidade ao territorio, así como as posibilidades de promoción externa global.	
PLANTA TURÍSTICA E DE RESTAURACIÓN	
• É reseñable que, para ser un área rural, ten dous aloxamentos hoteleiros de categoría superior, en dúas parroquias diferenciadas, e con Q de Calidade. • Con respecto a instalacións de lecer, cabe subliñar a existencia dun amplo auditorio, con instalacións diversas e polivalentes. • O persoal tanto de restauración como de aloxamento presenta unha alta calidade profesional.	

DEBILIDADES

INFORMACIÓN TURÍSTICA

- O persoal que atende a Oficina de Turismo está relacionado coa consecución puntual de subvencións, cunha elevada rotación de persoal e épocas do ano onde permanece pechada. Esta situación é un problema bastante relevante, respecto da obtención de información in situ; non debemos esquecer que numerosos turistas empregan devanditas oficinas, como vía principal de información actualizada á chegada ao destino.
- A vinculación do persoal e apertura da Oficina de Turismo respecto de subvencións xera unha mala imaxe a Vilalba, ao non poder contar cunha oficina de información turística activa e permanente durante todo o ano.
- O MUPAV está pechado, desde el realizábase unha ruta por Vilalba, para dar a coñecer a súa historia.

LECER

- Aínda que hai algunhas festas puntuais durante o ano, e esencialmente patronais, a visibilidade de Vilalba como zona de visita e lecer é moi escasa. Posúe unha interesante variedade de recursos patrimoniais e naturais que poderían ser considerados turísticos, pero non se visibilizan suficientemente.
- A pesar de ter instalacións de lecer para a realización de actividades culturais, Vilalba posúe unha oferta cultural moi escasa.
- As feiras e festas non xeran pernoctacións, só visitas puntuais dunha xornada.

RECURSOS SOCIAIS

- Existe un certo envellecemento e unha falta de proactividade e iniciativas nas novas xeracións da poboación e operadores locais, así como de formación axeitada para o desenvolvemento de actividades turísticas, por iso pódese dicir que a nivel de man de obra local para o desenvolvemento e dinamismo turístico, a limitación é elevada.

ACCESIBILIDADE

Externa ao territorio

- Aínda que dentro das fortalezas indicamos unha boa accesibilidade por estrada, a existencia doutro tipo de accesibilidade ao territorio é escasa, por exemplo, non hai acceso por transporte ferroviario e a accesibilidade por autobús está suxeita a uns horarios ás veces difíciles de compatibilizar, por iso o acceso ao territorio de turistas que veñen sen automóbil é complicado.
- A accesibilidade aos montes veciñais, na maioría dos casos, realízase a través de camiños de servidume, o que dificulta o seu goce para a demanda turística.
- O turista percibe moi negativa a localización da planta turística, afastada de calquera actividade e servizo.
- A accesibilidade interna é un problema que leva aos turistas á dificultade para atopar recursos e aloxamentos.
- Sinalización confusa, en mal estado e anunciando aloxamentos non existentes.

PLANTA ALOXATIVA E DE RESTAURACIÓN

- Só dous aloxamentos de tipo hoteleiro posúen a Q de calidade, é un distintivo que visualiza a confiabilidade da planta turística.
- Non se recibiu ningunha distinción SICTEC.
- Non existe unha oferta de restauración de calidade, cando posúe varios produtos gastronómicos excepcionais.
- Gran cantidade de restaurantes pechados, o que fai que o turista o perciba como moi negativo.
- Dificultade para atopar man de obra para traballar en actividades do sector turístico.

CAMIÑO DE SANTIAGO

- Vilalba non ten unha gran vinculación con este recurso turístico, de gran importancia e retorno socioeconómico.
- A percepción do turista peregrino non é moi boa.
- A competencia doutras localidades na contorna é moi grande, ao posuír un interese manifesto no Camiño de Santiago, cun exemplo moi próximo onde mirarse, como é Sarria.

AMEAZAS

PLANTA TURÍSTICA

- É necesario incrementar a planta de aloxamento turístico, xa que existen zonas con recursos interesantes en Vilalba que non posúen ningún aloxamento turístico próximo.
- Como aloxamento extrahoteleiro, a maioría da oferta céntrase en VUT (Vivendas de Uso Turístico), a oferta hoteleira é moi escasa e isto podería dificultar a estandarización dos servizos de aloxamento.
- A restauración precisa dunha calendarización obxectiva e coherente, que a faga competitiva.

COMPETENCIA TERRITORIAL

- Existen destinos máis competitivos, desde o punto de vista dunha maior visibilidade de actuacións a nivel turístico, con actuacións atractivas, que poden ser unha ameaza para Vilalba.

ESTACIONALIDADE

- É necesario desestacionalizar, con actividades que non implican a súa realización nun momento determinado do ano ou un evento concreto, a estacionalidade é unha ameaza nos territorios rurais.
- Outros territorios próximos posúen unha estacionalidade menor derivada do atractivo das súas actividades ofertadas e unha planta de restauración máis activa.

OPORTUNIDADES

PLANTA TURÍSTICA

- Existencia dunha proposta aprobada e orzada de aloxamento extrahoteleiro, Área de Autocaravanas, vencellada á área recreativa da Madalena, que se propuxo en marzo de 2025, variante turística con gran crecemento nos últimos anos.

COGOBERNANZA

- Cooperación entre o Goberno local e os axentes privados para pór en valor os recursos con potencial turístico de Vilalba, isto elevará o valor e o coñecemento das posibilidades turísticas de Vilalba, fronte a outros concellos.
- Diversificación da oferta de produtos turísticos, colaboración co MUPAV.
- Reforzar os eventos culturais e mellorar os eventos gastronómicos, ao posuír unha DO e unha IXP, que o fan máis atractivo desde o punto de vista gastronómico.

CAMIÑO DE SANTIAGO

- O paso de dúas etapas do Camiño de Santiago por Vilalba incrementa a demanda turística que visita o territorio, isto pode ser aproveitado desde o concello con fins de promoción turística.
- O paso de dúas etapas do Camiño de Santiago por Vilalba incrementa a demanda turística que visita o territorio, isto pode ser aproveitado desde o concello con fins de promoción turística.
- Esta demanda turística, tan específica como son os peregrinos do Camiño de Santiago é un aliciente para adaptar e mellorar servizos para os mesmos. Só existe un albergue público de peregrinos para o Camiño de Santiago, e está situado nas aforas de Vilalba, do mesmo xeito que os outros albergues de Vilalba, ademais este tipo de turismo podería mellorar a visibilidade de Vilalba coa sinalización axeitada, oferta de servizos para os peregrinos, que dinamizarían o territorio.
- Vincular a outros sectores da actividade turística de Vilalba como pode ser a restauración.

DIXITALIZACIÓN

- É importante manter os servizos de comunicación dixital e en liña para a información á demanda turística. Neste caso debemos sinalar que Vilalba non ten actualizadas algunhas informacións que poden causar confusión na demanda turística, e algún dos enlaces ou ligazóns están rotos, de xeito que os turistas perden o acceso á información e a oferta turística.
- Realizar actividades inmersivas para dar a coñecer o territorio e os seus atractivos.

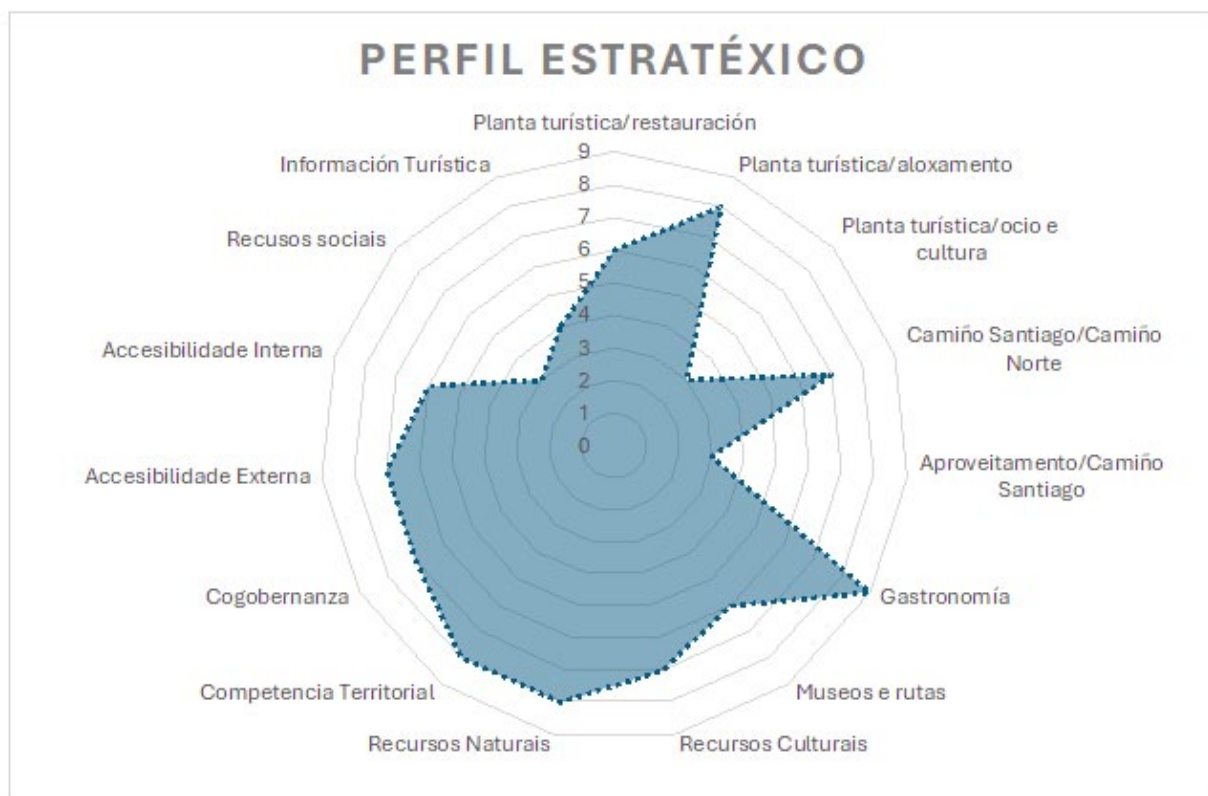
Cadro 7.

Análise DAFO de Vilalba.
Fonte: Elaboración propia.

4.1.2 PERFIL ESTRATÉXICO TURÍSTICO

Unha vez realizada a análise DAFO, procédese a elaborar unha análise que identifique o perfil estratéxico das variables fundamentais de actuación turística de Vilalba (Gráfica 11). Este estudio do perfil estratéxico permite de forma gráfica, analizar as principais variables que van a establecer e determinar a competitividade de Vilalba. No caso que nos ocupa, realizamos unha valoración entre 0 e 10, de menor a maior importancia, baseándonos nos datos do DAFO previamente construído.

Así se poden identificar os puntos máis fortes do destino turístico, que son os picos máis elevados do gráfico de radar que se elabora, sendo os valores máis baixos aqueles onde se precisan actuacións que melloren a estratexia turística territorial, e finalmente realizárase unha serie de propostas ao territorio, para mellorar a súa estratexia turística.

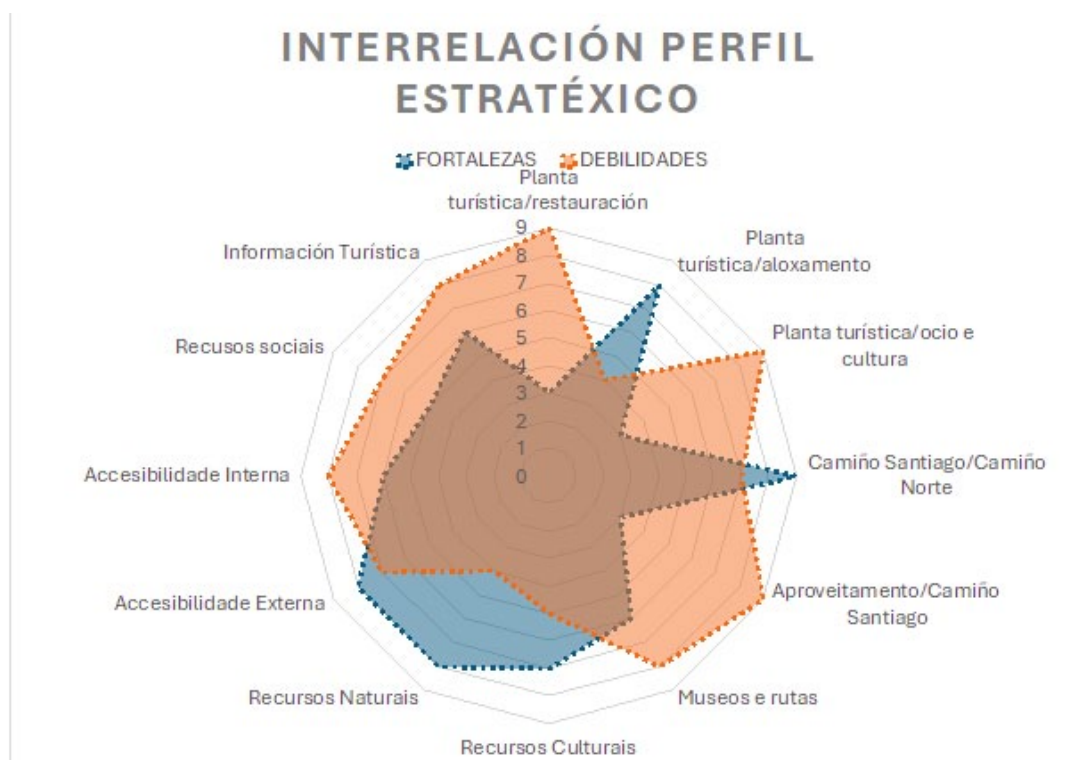

Perfil Estratéxico de Vilalba.

Fonte: Elaboración propia a partir da valoración das principais variables turísticas e aplicación do DAFO territorial.

Deste gráfico pódese concluír que:

- O patrimonio histórico é destacado, como é o caso da torre dos Andrade, que podería referirse como o punto inicial dunha ruta patrimonial, relixiosa e etnográfica polo centro urbano de Vilalba; complementariamente poderían visitarse cemiterios neogóticos en diferentes parroquias do concello.
- Posúe contornas naturais moi interesantes para o goce turístico.
- É relevante a gastronomía singular que posúe Vilalba, co queixo San Simón da Costa DO e o capón de Vilalba IXP.
- A localización de Vilalba confírelle unha situación estratéxica.

Gráfica 12.

Análise comparativa fortalezas/debilidades de Vilalba.

Fonte: Elaboración propia a partir da valoración das principais variables turísticas e aplicación do DAFO territorial.

A Gráfica 12 achéganos unha visión dos principais puntos de interese estratéxico para o desenvolvemento turístico de Vilalba, entre eles debemos destacar, considerando os seus puntos fortes e débiles:

- A posibilidade de potenciar un turismo rural sustentable.
- A necesidade de diversificar a oferta turística, cara a unha mellor experiencia en destino.
- O desenvolvemento de actividades de lecer, practicamente inexistentes.
- A existencia dun rico patrimonio, tanto natural como cultural.
- Incrementar a interrelación coa poboación, para xerar un maior impacto económico da actividade turística.
- O Camiño de Santiago é un importante recurso turístico que posúe Vilalba, pero que non aproveita correctamente.

4.2

PROPOSTAS

Neste punto do informe procedemos a dar un conxunto de recomendacións e propostas turísticas para un destino como é Vilalba, que posúe como se viu, un rico patrimonio cultural e natural. Nunha primeira aproximación partimos dun estudo comparativo sobre estratexias de éxito noutros territorios, a través dunha análise Benchmarking, e posteriormente pasarase á elaboración de propostas de tipo operativo, táctico e estratéxico, dependendo da dificultade, horizonte temporal e necesidades de recursos diversos para a súa realización con éxito.

4.2.1 ANÁLISE DA COMPETENCIA, BENCHMARKING

Nesta parte do estudo analizamos aqueles territorios competidores existentes e/ou potenciais; para iso definimos cales son os competidores do noso territorio, en función dos produtos turísticos que ofrecen. A finalidade consiste en definir unha estratexia diferenciada que permita a mellor explotación posible das vantaxes competitivas de Vilalba, que atraia unha demanda turística que podería dirixirse cara a outros territorios competidores, as estratexias a seguir poden ser:

- Un comportamento imitativo da competencia, de modo que reproduzamos os seus produtos turísticos e servizos axustándoos ás potencialidades de Vilalba e a demanda turística. Pódese reducir o risco de fracasar, pero non diferenza realmente.
- Un comportamento inspirado nas actuacións da competencia, no que a imitación se leve a cabo cun comportamento diferente. Engade un carácter máis exclusivo ao territorio, pero é necesario valorar os custos e o risco.

- Un comportamento totalmente diferenciado da competencia, no que buscamos algunha actividade diferenciada, que os territorios competidores non posúen e desenvólvese de forma diferenciada. Esta estratexia parte das características intrínsecas de Vilalba, por tanto, xera un compromiso real coa mellora turística do territorio.

EXPERIENCIAS TURÍSTICAS REPLICABLES

1. EXPERIENCIA DE USOS DIFERENCIADOS DOS MONTES VECIÑAIS

ZOBRA

Atópase en Lalín, situado na Serra de Candán, con máis de 1.000 ha. de monte común. Esta localidade optou por desenvolver turisticamente a zona, aquí combínase a paisaxe principal reclamo co pasado mineiro da zona, reconvertendo as antigas casas mineiras en apartamento turísticos, fíxose con fondos europeos, actualmente a xestión está en mans privadas. Con respecto aos produtos turísticos habilitouse unha ruta de sendeirismo de 23 km., cunha variante de 1,9 km., homologada pola Federación Galega de Montañismo. Estas actividades implican a contratación de persoal, sinalización e mantemento do carreiro, para non perder a homologación e garantir o bo estado da ruta.

BAROÑA

Neste caso o exemplo provén de Porto do Son, a caída do prezo da madeira fixo que as actividades aplicadas a este monte veciñal modificáranse, e entre elas púxose en funcionamento un campo de fútbol, un coto de cabalos e un merendeiro. Ademais, levaron a cabo actuacións que se centran na recuperación do patrimonio histórico, como na contratación de guías de visita e actividades formativas para a posta en valor do territorio.

2. RUTAS GASTRONÓMICAS DO QUEIXO EN ESPAÑA

Neste caso son itinerarios de goce turístico, que inclúen visitas a queixerías, degustacións, coñecemento do proceso de elaboración e participación activa dunha experiencia en destino. En España temos múltiples exemplos, tamén en Galicia e Asturias, até o punto de que na propia Vilalba, existe unha queixería que xa é pioneira nesta actividade. A idea consistiría en engadir máis queixerías na comarca ás rutas do queixo, ou actividades complementarias aos turistas que visitan Vilalba, para coñecer a queixería Don Crisanto. Sobre este particular, e como veremos á luz doutras rutas do queixo, hai numerosas formas de turismo activo pendentes de desenvolver en Vilalba.

CALICIA

Dentro de Galicia atopámonos co proxecto; “Ruta dos Queixos de Galicia”, que nos permite visitar en tren e nun só día, tres centros produtivos característicos dos principais queixos galegos, con denominación de orixe. Así en Sobrado dos Monxes, visitaríamos a Casa do Queixo, para degustar as denominacións Tetilla e Arzúa-Ulloa; na visita a Arqueixal (Arzúa e Palas de Rei), coñeceríamos un proxecto de ecoagroturismo centrado en Arzúa-Ulloa, mentres que na propia Vilalba, coñeceríamos a denominación San Simón da Costa, na queixería Don Crisanto. Como variante desta ruta, podemos comentar tamén a ruta do queixo ao pemento, que discorre polas localidades de Monterroso, Antas de Ulla e Agolada, con exemplos como a queixería Diqueiza ou o mercado de Os Pendellos. Esta ruta está integrada dentro dos Trens Turísticos de Galicia, só se realiza en dous días ao ano (para 2025, o 26 de xullo e o 4 de outubro), a súa transcendencia e impacto son moi reducidos, actuando máis que nada como incentivo ou pretexto para que o propio turista, axencias ou turoperadores poidan realizar as súas propias propostas e interactúen coas queixerías (Imaxe 14).

CABRALES

Esta ruta pon en valor a paisaxe, característica de Asturias e o valor dos pobos polos cales discorre, neste caso a D.O.P. Cabrales é a orixe da ruta, pero ademais complementábase con outros queixos, como o Afuega'l Pitu ou o Gamonedo, o cal lle engade atractivo ao goce do turismo gastronómico. Pon en valor as súas empresas e o seu patrimonio, visitas a queixerías (como O Cabriteru) ou entrada a unha enxebre e auténtica cova de maduración de queixos como a Cova do Queixo Cabrales. Existe a posibilidade de facer rutas pechadas.

Ruta'l Quesu y la Sidra
SABORES Y SABERES DE LOS PICOS

Un viaje al mundo de Guillermina a través del paisaje, la gastronomía y la cultura asturiana.

La actividad se organiza en dos partes: la excursión geográfica por Asiegu con visita a las instalaciones donde se elabora el queso de Cabrales y la sidra, y la espicha, que es una comida en grupo donde se sirven platos asturianos y se bebe sidra.

[+ LEER MÁS](#)

Imaxe 14.

Campana de Asiegu.

Fonte: <https://www.rutalquesuyalsidra.com/>, consultado agosto de 2025.

EXTREMADURA

Posúe unha ruta do queixo apoiada por Turismo de Extremadura, coñecida como a Torta do Casar, ao sur de Cáceres, onde poderemos visitar a queixería Dona Francisca.

EUSKADI

Coa Ruta do Queixo de Idiazábal, que incorpora un carreiro GR283, cun percorrido circular de 96 km. que transcorre polo interior de Guipúzcoa. Esta ruta permite complementar conceptos propios da gastronomía, a natureza e o sendeirismo, con até 6 etapas de entre 12 e 23 km., para visualizar montañas, vales, ovellas laxas pastando e múltiples queixerías con historias e tradicións únicas, baixo o paraugas do Concurso Anual do Queixo Idiazábal en Ordizia.

3. CAMIÑO DE SANTIAGO

SARRIA

Esta localidade moi próxima a Vilalba, apenas 75 km, marca unha distancia mínima para obter a Compostela (Imaxe 15) e faina por tanto moi popular, é un concello que vive en sintonía co Camiño de Santiago, envorcado en facilitar a vida do peregrino, o corazón da súa actividade turística, cun forte desenvolvemento, tanto de aloxamentos como de restauración e actividades complementarias como o comercio. Esta implicación percíbese claramente, mesmo no mobiliario urbano.

Imaxe 15.

Implicación da restauración e Implicación da localidade co Camiño de Santiago.
Fonte: Arquivo privado do Grupo de investigación OE4 UVIGO.

4. EXEMPLOS DE TURISMO ORNITOLÓXICO

BERGONDO

Observatorio ornitológico do Pazo de Mariñán: está localizado no concello de Bergondo e incluído na Reserva da Biosfera Mariñas Coruñesas e Terras do Mandeo. Desde o observatorio podemos comprobar a confluencia de augas fluviais e marítimas no interior da Ría de Betanzos, que resultan de gran importancia para as aves migratorias, que a utilizan como refuxio e despensa nos seus longos traxectos. Desde o observatorio de madeira, situado dentro do Pazo, pódense contemplar especies de aves rapaces, como a aguiá pescadora ou o aguilucho lagunero occidental; limícolas, como o zarapito trinador e real, archibebe comúns e claros, a garza real e algunha espátula; así como aves acuáticas, como os ánades azulones e o zampullín mozo, finalmente podemos localizar aves mariñas, como gaiivotas reidoras, patiamarillas e o corvo mariño grande.

CANTABRIA

Este turismo está en crecemento en Cantabria, cunha alta afluencia turística nos meses de primavera e cunha elevada demanda turística internacional. Posúe actividades complementarias como rutas en barco, actuación coordinada co sector privado e interrelación complementaria coa posta en valor do seu patrimonio. É relevante a implicación da planta turística a través da oferta de casas rurais que mostraron o seu interese en aloxar a este tipo de turistas, como é o hotel rural As Solanas que se atopa próximo ás Marismas de Santoña e ás Marismas Vitoria e Joyel, que ademais ofrece un guía especializado local, unha presentación audiovisual dos humidais e entrega de material informativo aos visitantes (Mazarrasa Mowinckel, Sariego López, 2017).

5. FESTAS DE INTERESE TURÍSTICO GASTRONÓMICAS

CARBALLIÑO

A festa do polbo naceu para acompañar as festas de San Cibrao, festa de carácter patronal, a mediados do s.XX, até adquirir identidade propia. A súa orixe vincúlase ao pago en especie que se facía aos frades do mosteiro de Oseira, polos dereitos derivados do uso de labranza das terras (Arquivos históricos de Marín - Pontevedra). Na actualidade celébrase o segundo domingo de agosto no Parque Municipal do Carballiño. Foi declarada como Festa de interese turístico de Galicia en 1969, Festa de interese turístico nacional en 2012, e xa en 2022 Festa de Interese Turístico Internacional.

O polbo á feira é o prato principal que se prepara en grandes cantidades, e cada ano concursan á tapa máis grande de polbo para o Guines de los Records (Imaxe 16). É unha festa que se celebra no marco dun conxunto de actividades complementarias que a enriquecen, como unha ruta de tapas ou actividades lúdicas musicais entre outras.

Fundaméntase na autenticidade e a tradición, a participación local coa implicación da comunidade e residentes, os polbeiro/as, así como a hostalaría e a restauración. Por iso o seu valor turístico é moi elevado ao axuntar gastronomía, cultura popular e turismo experiencial. Posúe o recoñecemento institucional e é de alto atractivo turístico.

Imaxe 16.

Tapa de polbo de Carballiño elaborada en menor tempo.
Fonte: O Economista 2019, La Voz de Galicia 2024.

6. FESTAS DE INTERESE TURÍSTICO DOUTROS RECURSOS TURÍSTICOS SINGULARES

SABUCEDO

A Rapa das Bestas de Sabucedo (Imaxe 17) acaba de ser declarada BIC o pasado mes de xullo, xa era Festa de Interese Turístico Internacional desde 2007, por ser considerada unha celebración de valor extraordinario, onde se incide sobre o patrimonio inmaterial e a transmisión da cultura e costumes da poboación, este tipo de valoracións constitúen boas prácticas que se poderían seguir tamén desde Vilalba (cunha manifestación próxima a devandito contido, na parroquia de Vilapedre).

Imaxe 17.
Rapa das Bestas.
Fonte: La Voz de Galicia, 2024.

4.2.2 PROPOSTAS DE ACTUACIÓN TURÍSTICA

Se se desexa que un territorio sexa considerado como destino turístico, debe posuír uns recursos e unha infraestrutura que poida servir mellor ás necesidades dos turistas (Demanda turística). Así, se pode caracterizar como fundamental o cumprimento dunha serie de propostas que serían relevantes para a identificación e distinción turística dun destino, de modo que as institucións territoriais propoñan actividades que avoguen pola recomendación de produtos e servizos turísticos relacionados cunha determinada imaxe de Destino Turístico.

Así pois, desde a promoción do territorio Vilalba como destino turístico, o obxectivo consistiría en buscar un incremento das pernoctacións. Doutra banda, e considerando a interacción dos elementos do sistema turístico, é necesario dinamizar a economía local, favorecendo comportamentos colaborativos con outras actividades económicas da bisbarra que axudarán a pór en valor o territorio, porque a poboación local verase vencellada ao destino, deste xeito a actividade tamén se debe facer desde a perspectiva da identificación cultural co destino.

Vilalba coas súas 30 parroquias e unha extensión considerable dentro da provincia lucense, posúe un potencial importante para desenvolver actividades turísticas, grazas á diversidade de recursos patrimoniais, naturais e gastronómicos. A iso débese unir a localización estratéxica na Terra Chá, todo isto permite asegurar que se pode desenvolver un modelo turístico que sexa competitivo, que impulse e dinamice a economía e sobre todo que reforce a identidade territorial.

Na proposta de mellora e actividades relacionadas coa actividade turística de Vilalba, identificamos unha serie de aspectos que son válidos e que se deben potenciar, e outros que é mellor redefinir e mellorar, para iso identificamos deficiencias, recursos necesarios para a mellora e como implantar a mellora.

PROPOSTAS DE TIPO OPERATIVO

LIÑA DE ACTUACIÓN	OBXECTIVO	PROPOSTA DE ACTUACIÓNS A REALIZAR	PRAZO DE EXECUCIÓN
Calendarización de actividades turísticas	- Controlar o non solapamento de actividades turísticas. - Analizar os horarios dos elementos de restauración da planta turística. - Xestionar a mobilidade e accesibilidade local. - Establecer campañas de promoción axeitadas e ben temporalizadas. - Mellora da xestión e promoción de eventos turísticos. - Atraer turismo durante todo o ano	- Recompilar información dos eventos que son fixos no concello. - Planificar a promoción fixando datas e campañas de visibilización. - Coordinar non só as actividades turísticas, senón con outros eventos locais, como deportivos, recreativas ... - Priorizar eventos e flexibilizar datas. - Coordinarse cos actores implicados no turismo de Vilalba.	- Esta actividade leva tempo e é necesario ter clara a información para realizar unha calendarización. O prazo de execución pode ser desde o primeiro momento, pero se precisan polo menos dous anos para a súa consolidación.
Promoción de Vilalba como espazo turístico e Territorio do Camiño de Santiago	- Atraer demanda turística. - Mudar o concepto de excursionista por turista, fidelizar Situar a Vilalba en novos mercados.	- Mellorar canles de comunicación. - Revisar web oficial do concello. - Aproveitar a vantaxe do paso do Camiño Norte.	- É unha medida que se pode empezar de inmediato. - A consolidación é superior ao curto prazo, rolda os 2/3 anos, pero a realización desta actuación é inferior a un ano.

LIÑA DE ACTUACIÓN	OBXECTIVO	PROPOSTA DE ACTUACIÓNS A REALIZAR	PRAZO DE EXECUCIÓN
Deseño de rutas de turismo gastronómico e turismo cultural	- Potenciar e pór en valor o territorio. - Desestacionalización - Aproveitamento de recursos culturais e naturais. - Recuperar as rutas arqueolóxicas. - Deseñar rutas gastronómicas de interese. - Engadir valor ao patrimonio.	- Xestionar desde o concello ou ben en colaboración con empresas privadas a proposta de rutas turísticas. - Sinalizar rutas e sendeiros. - Experiencias diferenciadas. - Recuperar recursos patrimoniais. - Formar guías locais.	- Este tipo de actuación pódese pór en marcha desde o primeiro ano, a importancia radica en manter a continuidade. O tempo increméntase si se necesita planta turística nova.
Funcionamento continuado da Oficina de Turismo de Vilalba	- Contratación continuada dun técnico/a en turismo. - Elaborar estatísticas para determinar actuacións. - Realizar tarefas continuadas de información e promoción.	- Buscar información sobre financiamento para a contratación do técnico/a. - Manter a oficina aberta todo o ano nun horario coherente. - Realizar labores de visibilización de Vilalba. - Xestionar as rutas en Vilalba, de tipo cultural.	- Este tipo de actuación pódese pór en marcha desde o primeiro ano, a importancia radica en manter a continuidade e a xestión de partidas financeiras para o seu mantemento.
Mellora da sinalización	- Facilitar a accesibilidade ao turista tanto á planta aloxativa e de restauración como aos recursos.	- Unificar sinais segundo normativa. - Evitar duplicidades. - Eliminar sinais que non se corresponden co anunciado ou están deterioradas.	- Este tipo de actividade pódese pór en marcha nun escaso período de tempo.

Cadro 8.

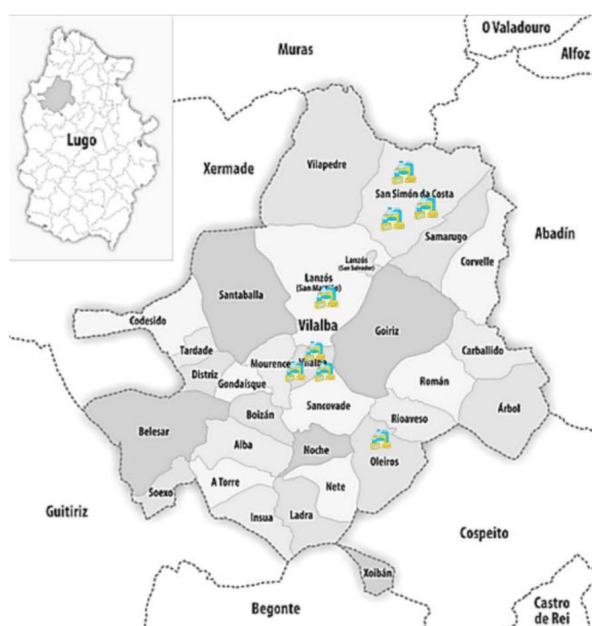
Propostas de actuación de tipo operativo (Curto Prazo).
 Fonte: Elaboración propia.

Resulta imprescindible que os diferentes establecementos de restauración de Vilalba manteñan a súa actividade durante a fin de semana, cando a demanda é máis elevada; podendo elixir, segundo o seu criterio, días da semana con menor afluencia de comensais, para o descanso semanal, habitualmente luns e ou martes. Partindo da base da reducida oferta de restauración existente, respecto da afluencia potencial e crecente de turistas e comensais.

Respecto da existencia dunha DO (Queixo San Simón da Costa) e unha IXP (Capón de Vilalba) sería moi recomendable unha proposta de paquetes turísticos integrados para axencias e turoperadores, que ofrezan experiencias en destino ao redor das feiras e festas dedicadas a este tipo de produto. Paquetes integrados que mesmo podería desestacionalizarse e potenciarse noutros momentos do ano. Este tipo de paquetes poderían ofrecer experiencias que lles permitan aos turistas coñecer o produto, coñecer a súa fabricación e mesmo participar dunha actividade inmersiva en destino, así como da degustación dos produtos.

No caso do queixo podería ser na propia visita ás queixerías e no caso do capón, deberíase facer unha ruta coa posibilidade de que os restauradores da zona participarán activamente deste tipo de oferta turística de gastronomía local.

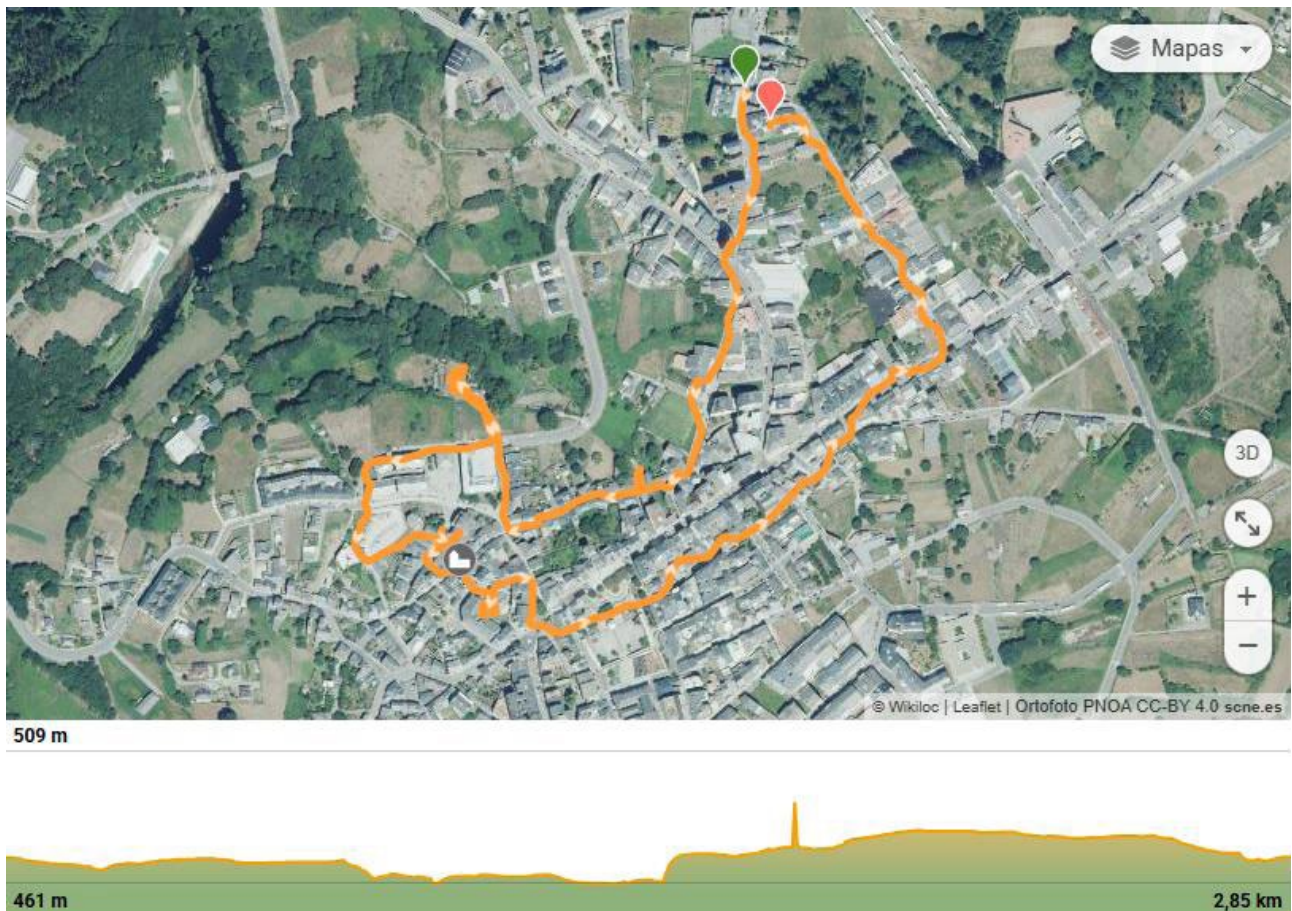
As rutas gastronómicas baseadas no queixo, neste caso é DOP, teñen como obxectivo promover o turismo gastronómico, difundir a cultura queixeira do territorio, axuda ao coñecemento e comercialización de produtos locais e, por tanto, redonda no desenvolvemento económico da zona onde se realiza a ruta gastronómica, véxase Imaxe 18. Neste caso sería de interese deseñar unha ruta que inclúa talleres de elaboración de queixo, para enriquecer a experiencia en destino, deseñar un traxecto onde se poidan dar a coñecer costumes, lendas e tradicións relacionadas coa elaboración queixeira, e finalmente poder degustar un dos produtos da gastronomía local (Fusté Forné, 2016). Na proposta dunha ruta gastronómica queixeira débese definir a zona correctamente, para non saírse do territorio de tradición queixeira, buscar as queixerías que estarían dispostas a participar con visitas guiadas, degustación de queixo e eventos que o complementen, por exemplo, comendo queixo á luz da lúa. Aínda que non hai datos concretos de turistas que viaxan para degustar este produto, si se sabe que ten un importante crecemento e aceptación, p.e. a xornada de queixos de leite cru que se fixo en Oviedo en 2024 atraeu a máis de 6.000 visitantes. Non debemos esquecer que desde Vilalba, a queixería Don Crisanto, obtivo en 2024 a medalla de ouro en Francia e Alemaña, alcanzou en 2025 o premio especial alimentos de España, no apartado de queixos. Nesta proposta a idea consistiría en incentivar que outras queixerías da mesma DOP, localizadas en Vilalba engadísen ao proxecto, até configurar unha ruta local que xustifique a permanencia e continuidade no destino.

Imaxe 18.
Mapa Queixerías Vilalba.
Fonte: Elaboración propia.

Ruta de Monseivane, polas parroquias de San Simón e Vilapedre. Esta ruta é un pouco complicada, porque esixe que o turista leve o seu propio automóbil, debería programarse nos momentos máis atractivos do ano, época estival, incentivando desde a propia Oficina de Turismo do Concello a posibilidade de realizar esta ruta, cuns horarios marcados de visita e transporte colectivo. Ademais, pódese paquetizar ao programarse a visita a queixerías da DOP San Simón da Costa. Novamente vese que é necesario sinalizar correctamente a ruta a pé do ascenso a Monseivane, xa que a sinalización é clave nun carreiro e permite coñecer de antemán, o perigo, a accesibilidade e a duración do mesmo, para realizar o cálculo en función das horas de luz. A isto debemos engadir que sería moi interesante saber que queixerías pódense visitar, que actividades se poden realizar, así como os horarios de visita, xa que na web de Concello cando clicas nas queixerías lévache á planta turística de restauración, información que non está a buscar o turista.

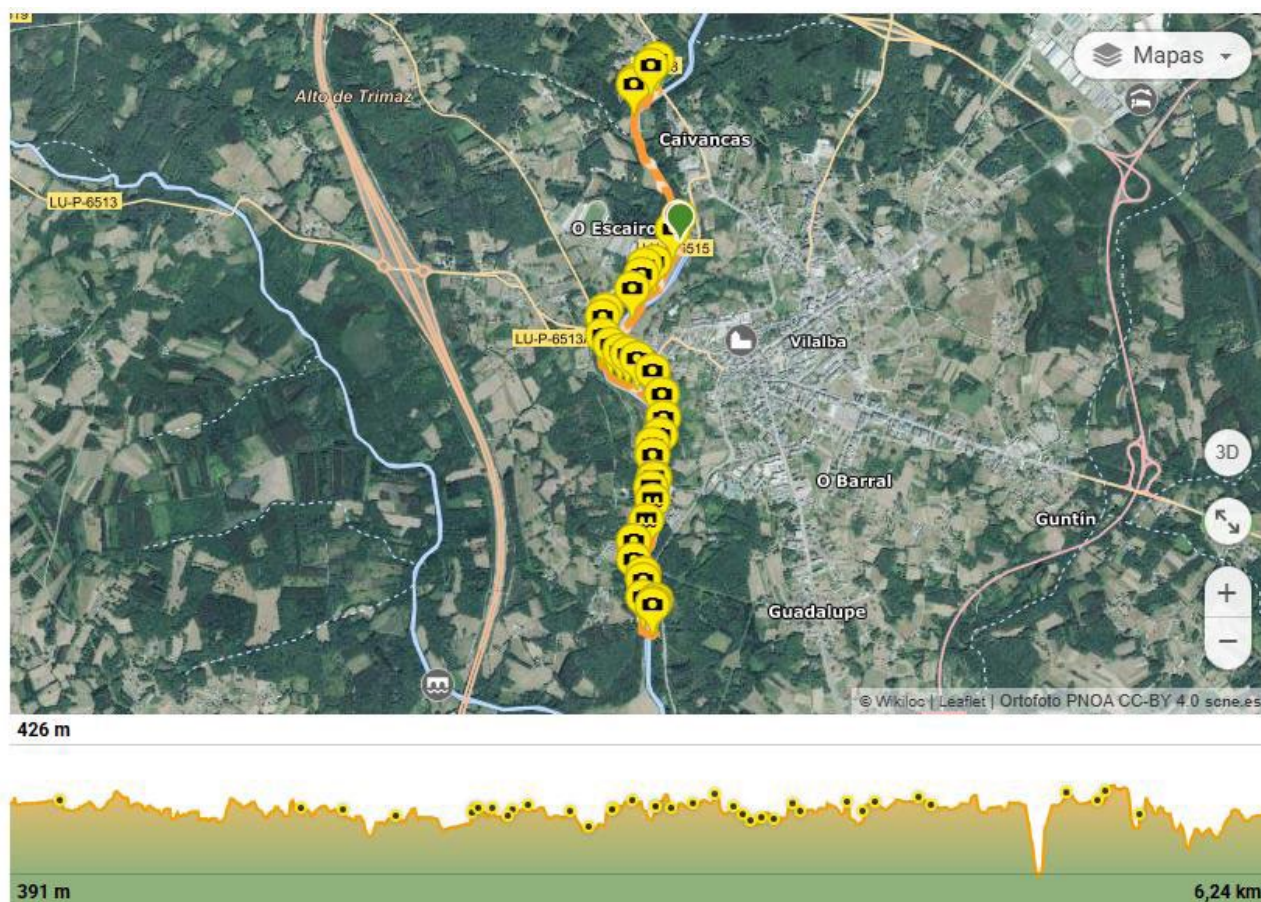
A ruta turística dentro da localidade de Vilalba (Imaxe 19) debería ser publicitada e guiada desde o concello, é unha ruta curta de 2.85 km pero de alto valor patrimonial, que pode pór en valor o centro histórico da cidade, e pode ser programada como unha actividade dentro dunha visita dun período vacacional curto ou nunha fin de semana.

Imaxe 19.
Paseo turístico por Vilalba.
Fonte: wikiloc, consultado 2025.

Posúe varias serras que poderían ser obxecto de turismo activo e de natureza. Vilalba atópase na contorna de LIC de Parga-Ladra-Támoga, Serra do Xistral. Vilalba posúe varias rutas de sendeirismo que son de alto valor paisaxístico, pero a súa riqueza e situación é beneficiosa para o incremento das rutas de sendeirismo, o cal sería un aliciente para o turista que busca un turismo activo e de natureza.

Actualmente son moi poucas as rutas recoñecidas e sinalizadas, gran parte das rutas de sendeirismo están vencelladas ao camiño de Santiago, cando existen outras zonas para realizar sendeirismo e aloxarse en Vilalba (Imaxe 20). O Paseo dos Soños (é un paseo fluvial que discorre ao longo do río Madalena, sen desnivel e cun percorrido de 3 km nunha ruta lineal, transcorre entre as pontes dos Freires e o Muíño de Rañego). Trátase dun camiño paralelo ao río, con pequenas pontes de madeira e obras de diferentes autores relacionados con Vilalba, unha paisaxe única, ideal para a relaxación e a contemplación da natureza.

Imaxe 20.

Paseo dos Soños.

Fonte: wikiloc, consultado agosto de 2025.

As rutas que percorren as principais serras como a Serra da Carba e a Serra do Xistral, deberían de gozar dunha maior visibilidade, son rutas para facer en bicicleta, unha delas recolle a subida ao Monte Monseivane, o pico máis alto de Vilalba con 935 m, é unha ruta longa de case 42km. Os percorridos BTT son moi apreciados polos turistas para facer bicicleta de montaña.

Existe unha ruta que vai até o miradoiro de Monseivane de 18.66 km que goza dunha paisaxe e un percorrido moi bonito, pero que adoece dunha boa sinalización. É de destacar que o concello non ten en conta a posibilidade deste tipo de turismo activo; neste caso se indica a visita ao miradoiro, pero non se dan especificacións nin desta ruta de sendeirismo nin doutra. Paralelamente a este tipo de rutas, é necesario revisar a existencia de carga administrativa para a realización de carreiros de ruta turística que pode ser moi enriquecedor para este territorio, a efectos de pór sinalización, zonas de recollida de lixo, posible zona de acampada temporal...

É dunha alta valoración a sinalización e homologación de carreiros na Serra de Meira, que posúe unhas fermosas vistas panorámicas.

Diferentes propostas a pór en valor: Son rutas que permiten o desenvolvemento do turismo activo, de natureza e cun predominio da demanda turística familiar, xa que se poden facer rutas que non sexan de gran dificultade, xa que falamos de territorios con pouca pendente, e por tanto practicables en familia.

Sería recomendable proceder á homologación de carreiros visitables, que os farían máis visibles, xa que non existen na provincia de Lugo, incluíndo na web institucional do concello un apartado dentro da pestana de turismo deste tipo de carreiros que formarían parte dos atractivos locais de Vilalba. Ademais, poderíase pór un enlace a wikiloc, xa que é o buscador máis recoñecido, que informa sobre a situación dos carreiros, así como a súa localización e caracterización.

Sobre as rutas comentadas e propostas, resulta crucial mellorar a sinalización dos carreiros, referir e informar sobre a existencia de mapas de sendeirismo e mapas de cicloturismo, a distancia ou localización de áreas de parking, refuxios, información sobre a dificultade, duración e accesibilidade do carreiro...; sen as actuacións comentadas a práctica do sendeirismo convértese en inviable, por moito que se puidese investir en infraestruturas e o espazo sexa practicable para a actividade turística.

Sería relevante a contratación dun técnico/a en turismo para que a oficina estivese aberta todo o ano, ou polo menos durante as fins de semana, en épocas de menor afluencia turística e en horario diario en épocas de maior afluencia turística. O ter unha persoa especializada na oficina de turismo, daría unha imaxe positiva á localidade, e permitiría recoller datos sobre o perfil do turista, actividades solicitadas e necesidades potenciais non cubertas, elementos que retroalimentarían o proceso de toma decisións, adaptando a oferta turística aos requirimentos do turista actual.

En relación coa contratación dun técnico/a durante todo o ano ou polo menos nas épocas de maior afluencia turística, é necesario que en colaboración co concello se presente e garanta un calendario anual de eventos. O cal permitirá agrupar e visibilizar as actividades de lecer de Vilalba, este tipo de actuación facilita a atracción de turistas ao territorio, e ademais deben ser complementadas cunha promoción puntual, concreta e individualizada.

PROPOSTAS DE TIPO TÁCTICO

LIÑA DE ACTUACIÓN	OBXECTIVO	PROPOSTA DE ACTUACIÓN A REALIZAR	PRAZO DE EXECUCIÓN
Turismo gastronómico referente, con recoñecementos especiais	- Potenciar o turismo gastronómico cos seus produtos DO e IXP. - Interrelación con outras actividades económicas de Vilalba. - Conseguir unha Festa de Interese Turístico, derivada da singularidade dos seus produtos gastronómicos. - Aumentar o prestixio que redundaría na atracción de turismo de calidade.	- Talleres de experiencia gastronómica. - Visita a explotacións agrarias (p.e. capón e/ou queixerías). - Interrelación con produtores e restauradores. - Traballar para a declaración de interese dos seus produtos turísticos, a resaltar a súa gastronomía encabezada polo capón de Vilalba ou o seu Queixo San Simón.	- Precísase un prazo de execución longo, non inferior a dous anos, pola necesidade de recompilar información e xestionar a interrelación entre os actores implicados.
Redeseño da visibilidade do Camiño de Santiago	- Promover o Camiño Norte como un produto de relevancia. - Coordinar actuacións Concello Planta Turística, restauración e aloxamento	- Reunirse cos actores implicados para dar visibilidade. - Sinalizar e implicar á poboación co peregrino. - Facer campañas de promoción do Camiño Norte en Vilalba. - Buscar financiamento. - Achegar o aloxamento ao centro urbano, e non mantelo nos exteriores.	- Precísase un prazo de execución longo, non inferior a dous anos, pola necesidade de recompilar información e xestionar a interrelación entre os actores implicados.
Marca territorial	- Mellorar o posicionamento estratéxico. - Diferenciar a Vilalba como un destino turístico de interese en Galicia. - Visibilizar as súas fortalezas turísticas de tipo patrimonial, natural e gastronómico.	- Definir unha marca de identidade en destino. - Solicitar colaboración institucional, Deputación e Xunta de Galicia. - Realizar campañas de mk e promocionais. - Actuacións promocionais, asistencia a feiras, paquetización turística.	- Precísase un prazo de execución de polo menos 2/3 anos xa que implica negociación con entidades públicas. Tamén se debe valorar a posibilidade de conseguir financiamento.
Dixitalización da actividade turística en destino	- Mellorar a experiencia do turista. - Incrementa a información do destino e potencia o seu atractivo. - Oficina de turismo intelixente. - Aumentar a visibilidade local mediante unha mellor información.	- Deseño de APP para móbil. - Xeración a través de IA de reconstrución e goce virtual p.e. do centro histórico. - Crear contido e xestionar unha ruta con IA Xenerativa. - APPs turísticas. - Colocación de paneis interactivos informativos e accesibles a través dun QR informativo que incorpore audioguías.	- Precísase un prazo de execución de polo menos 2/3 anos xa que implica negociación con entidades públicas. Tamén se debe valorar a posibilidade de conseguir financiamento.

Cadro 9.

Propostas de actuación de tipo táctico (Medio Prazo).

Fonte: Elaboración propia.

Vilalba ten unha referencia de recomendación na guía Repsol e na guía Michelin, O mesón do Campo e o Restaurante Casa das Xaquinas, que resulta ser máis coñecida polas súas paellas que por comida típica da zona. Desde o concello e en colaboración cos restaurantes da zona deberíase buscar unha maior vinculación e sinerxías tanto co seu IXP (Capón de Vilalba), como co seu D.O. (Queixo San Simón da Costa), mediante a promoción dunha restauración de calidade. Si é certo que, se te esforzas en buscar onde comer un bo capón de Vilalba, atópasche cunha lista de restaurantes, que complementa e achega variantes aos dous primeiros sinalados, entre os que podemos engadir: Lar Os Píos (neste intre atópase pechado), O Típico Mesón, O Parador de Vilalba e o restaurante Lembranzas. Agora ben, todos estes locais non están visibilizados como os mellores de Vilalba, en todo caso, aquí a actuación recomendada consistiría en buscar un acordo cos restaurantes da zona, a través dunha campaña conxunta de promoción dos seus produtos gastronómicos relevantes e diferenciados.

Considérase necesaria a insistencia na solicitude do recoñecemento da Feira do Capón de Vilalba, como Festa de Interese Turístico de Galicia. Neste punto, co obxectivo de evitar a reiteración na negativa baseada no arraigamento, propomos que o Concello de Vilalba non sexa o organizador único do evento, de forma que actúe como promotor en colaboración coa Asociación de Criadores do Capón, á vez que se incentive o carácter festivo e de exaltación do produto gastronómico. Poderían incorporarse ás proposta actas ou cartas de adhesión de institucións locais: asociación de hostaleiros de Vilalba, Confederación de Empresarios local, asociacións veciñais, asociación de comerciantes locais, entidade xestora do IXP Capón de Vilalba, empresas promotoras ou colaboradoras actuais e pasadas. Tratando de focalizar e visibilizar máis o comentado arraigamento na comunidade local, distanciando de intereses unicamente comerciais dunha feira que acorda prezos entre produtores e clientes.

É máis unha proposta procedimental ou de forma, que de contido. Sobre este particular, debemos lembrar que A Feira do Capón de Vilalba é unha manifestación gastronómica e comercial con máis dun século de presenza documentada nos libros municipais (registro de 1835) e unha tradición amplamente arraigada na comarca da Terra Chá. O produto conta con Indicación Xeográfica Protexida (IXP) “Capón de Vilalba”, circunstancia que demostra a singularidade e regulación técnica do produto. Respecto ao novo expediente resulta fundamental achegar documentos históricos primarios (actas municipais, padrón de mercado, recibos, acordos municipais, crónicas de prensa local dos séculos XIX e XX, registros notariais que citen a feira), de forma que as cartas de apoio, datos estatísticos ou referencias de historiadores estean fundamentadas con constancia escrita.

Respecto ao arraigamento social e a dimensión actual, deberán achegarse datos e evidencia cuantitativa sobre o volume de exemplares presentados nas distintas edicións, habéndose censado cifras que oscilan entre varios centos e ao redor de 1.800 exemplares en anos concretos (as cifras varían segundo edición e vendas previas á feira), como mostra do peso económico e participación dos criadores. Igualmente deberá achegarse documentación sobre o grao de participación e vendas, incorporando noticias e a propia páxina oficial sobre vendas anticipadas ou nas primeiras horas da feira con prezos superiores a 100 – 150 € para os mellores exemplares, como mostra evidente da gran demanda e notoriedade.

Finalmente debe achegarse documentación sobre a implicación do ecosistema produtivo, isto é, a adhesión e respaldo organizativo sobre a Feira da asociación local e órgano de xestión do IXP e a rede de criadores organizada (Asociación de Criadores), o que facilita cuantificar o impacto económico e a súa trazabilidade. En termos de listaxe documental, deberían incluírse os censos municipais por ano, listaxes de criadores asociados, facturación aproximada da venda de capóns, probas de comercialización de capóns fóra de Galicia, impacto económico estimado sobre hostalaría e comercio durante a xornada, número de visitantes documentados e ocupación hoteleira ou pernoctacións vencelladas á feira, co obxectivo de incrementar substancialmente a solidez do expediente.

Entre os beneficios que poderían derivarse da declaración da Feira do Capón como Festa de Interese Turístico de Galicia podemos destacar a consecución dunha maior visibilidade e atracción turística, con tradución nun incremento de visitantes e estancias; unha maior protección e valorización da marca territorial (sinerxía coa IXP) e, finalmente un maior acceso a axudas e programacións turísticas (promoción autonómica, investimentos en infraestruturas, campañas); debendo ter presente algún previsible efecto negativo, derivado dunha maior esixencia administrativa e presión sobre infraestruturas, consecuencia do incremento de turistas e visitantes, sobre o tráfico, residuos e seguridade.

Con respecto ao queixo San Simón da Costa, deberían realizarse actuacións para visibilizar moito máis os seus diferentes recoñecementos, así como a calidade deste produto D.O., é necesario facer unha procura para atopar onde degustalo e onde adquirilo. Por exemplo, a Casa Prestes, que nace como empresa familiar en Vilalba en 1991 recibiu numerosos galardóns. As queixerías, que deberían ser un referente, están incluídas como un servizo máis de venda de produtos de alimentación, neste punto deberían tratar de buscar experiencias no turista, non unha mera descrición técnica de procesos, resulta imprescindible achegar unha maior visibilidade e valor. Sería de interese realizar actividades coordinadas co Consello Regulador.

Recomendamos unha maior implicación e ofertas específicas por parte dos establecementos de hostalaría respecto dos peregrinos (como podería ser un menú axustado ás súas necesidades, variable segundo a climatoloxía); así como unha maior visibilidade dos produtos diferenciais de Vilalba en cartas e menús.

Ver como mellorar a dixitalización, é necesario realizar unha revisión da web do Concello, por exemplo, nas distintas parroquias fálase das visitas guiadas do museo, como o caso de Roza das Modias da parroquia de Alba, e isto non debe aparecer. Engadir que hai parroquias como Corvelle que non se pode atopar desde a web do Concello xa que o enlace está roto, aínda que se buscas directamente Corvelle o acceso é posible. É necesario levar a cabo tarefas de actualización da web do Concello, no caso da área dedicada a turismo, para que a información sexa veraz e informativa, para que os turistas poidan acceder a ela de forma eficiente. Non está demais incluír unhas fotos máis atractivas, así como vídeos sobre os procesos do queixo ou o tratamento dos capóns; tampouco identificamos actividade na web con redes sociais.

Cando revisas e buscas o programa cultural de Vilalba, si é certo que en novas pódese ver algunha referencia actualizada, pero moitas cousas son de 2020 até 2022, isto crea confusión nas persoas que buscan unha referencia de goce cultural en Vilalba. É necesario acceder a outras webs de referencia como <https://vivalugo.é/varios/vilalba-axenda-cultural/>, reconsiderar coa empresa que leva a web do Concello a negociación da publicación destes enlaces actualizados para que a información estea actualizada e completa.

PROPOSTAS DE TIPO ESTRATÉXICO

LIÑA DE ACTUACIÓN	OBXECTIVO	PROPOSTA DE ACTUACIÓN A REALIZAR	PRAZO DE EXECUCIÓN
Potenciar o turismo cultural	- Situar a Vilalba como un destino cultural de alto prestixio. - Buscar unha demanda turística con este perfil. - Desestacionalizar a actividade turística. - Promover a conservación do patrimonio, buscando a súa declaración patrimonial.	- Desenvolver un plan de turismo cultural. - Promover a apertura do Museo de Prehistoria. - Integrar eventos na actividade turística de Vilalba que promovan a imaxe de cidade patrimonial.	- Para o diagnóstico precísase polo menos un ano, pero a implementación precisa de polo menos dous ou tres anos, para desenvolver a oferta turística cultural.
Desenvolvemento de actividades turísticas en montes veciñais e potenciar o turismo natural e activo	- Protexer o patrimonio natural fronte a variables externas non controlables como os incendios. - Implantar actividades turísticas en zonas naturais. - Realizar actuacións de tipo turístico complementarias a actuacións primarias.	- Realizar reunións para a toma de decisións. - Tomar referencias doutras actuacións, para seguir exemplos xa exitosos. - Desenvolver un plan de posta en valor dos montes veciñais.	- Para o diagnóstico precísase polo menos un ano, ademais das correspondentes reunións pero a implementación precisa de polo menos dous ou tres anos, para desenvolver a oferta turística nestas zonas naturais.
Mellorar a infraestrutura de aloxamento e restauración para potenciar o desenvolvemento económico local asociado	- Converter a Vilalba nun referente central de aloxamento turístico. - Visibilizar Vilalba cunha interesante oferta gastronómica. - Mellorar as situacións laborais dos residentes e fixar poboación.	- Reunións con empresas do sector locais. - Formar profesionais entre os residentes. - Realizar actividades que complementen e potencien os servizos de lecer, mellorando a experiencia en destino. - Potenciar o emprendimento empresarial local.	- Este tipo de actuación implica un período de execución elevado, xa que implica coordinación de diferentes actores, modificación de actuacións e melloras de infraestruturas.
Potenciar o turismo científico ornitolóxico	- Situar a Vilalba como un destino innovador. - Diversificar o perfil do turista, cara a un turista científico, ecolóxico e slow. - Desestacionalizar. - Promover a conservación do patrimonio natural.	- Desenvolver un plan de produto turístico científico. - Establecer colaboración don centros de investigación e universidades. - Integrar eventos importantes dentro da imaxe científica do destino.	- Para o diagnóstico precísase polo menos un ano, pero a implementación precisa de polo menos dous anos ou tres anos, para desenvolver a oferta científica específica.

Cadro 10.

Propostas de actuación de tipo estratéxico (Longo Prazo).
Fonte: Elaboración propia.

Sería importante buscar a Q de calidade noutro tipo de recursos turísticos, tanto atractivo turístico como de aloxamento, xa que lle daría valor á localidade. Unha proposta de mellora sería tamén a introdución de Vilalba en SICTED, que é un distintivo da Secretaría de Estado de Turismo, que acredita e recoñece o esforzo realizado por un destino turístico na mellora dos seus servizos.

O desenvolvemento dun turismo cultural enfocado no rural, debería ser unha prioridade da concellaría de turismo de Vilalba, xa que posúe un patrimonio cultural físico elevado. Este tipo de produto turístico tamén é susceptible de ser paquetizado, ademais algúns dos aloxamentos da planta turística forman parte do patrimonio da vila. Existen catro escolas habaneiras, unha delas, a de Santaballa, é de interesante visita; sobre esta localización podería realizarse unha teatralización da visita, a cal podería ser moi atractiva para o turista potencial preocupado por coñecer as orixes da localidade.

Existe un interesante patrimonio de edificacións habaneiras (Imaxe 21), unha en Santaballa, está interpretada, pero hai outras escolas habaneiras, en Lanzós, A Costa, Goiriz e Corvelle. Desde o punto de vista turístico, sería de interese realizar visitas guiadas con algunha actividade paralela, que explique a relación da vila coa emigración cubana, e como éstes participaron activamente a principios do s.XX, da formación educativa da poboación de Vilalba (Vázquez Silva, 2005).

Imaxe 21.

Edificación Habaneira de Santaballa.

Fonte: Arquivo privado do Grupo de Investigación OE4 UVIGO.

Vilalba posuía un Museo de Prehistoria e Arqueoloxía (MUPAV), este museo facía entre outras actividades, a ruta arqueolóxica ao Concello de Vilalba, xa que en Vilalba existen varios xacementos arqueolóxicos de interese.

O percorrido guiado seguía a vista a recursos de gran interese patrimonial, onde se visitaban a Pena Grande de Santaballa, a Medoña de Estelo, a Pedra de Chantada e os castros de Codesido e Gondaísque, tamén se podía visitar a Necrópole de Roza das Modias, actualmente non hai indicios sobre este tipo de visita turística. Sería de interese retomar a posible reapertura do museo, considerando os custos do seu mantemento e un sistema de cogobernanza, xa que tanto como lugar de visita e exposición, como polas súas actividades exteriores o museo é un recurso valioso para o concello.

NOTA: este museo recibiu unha orde de disolución en 2015, que recibiu o padroado xa que tiña problemas de financiamento, pero non levou a cabo a disolución. No mandato de Elba Veleiro esta comentou a situación (2019/2023) pero tampouco se dissolveu, ademais en 2022 dimitiu o seu director, Eduardo Ramil. Actualmente a reapertura do museo está supeditada a modificar o modelo de xestión, creando un novo padroado.

Desenvolver tamén un turismo de tipo patrimonial intanxible, con respecto a este tipo de actividade pódese complementar con algunha reportaxe sobre “A Rapa das Bestas” que se fixo desde 2022 varias veces en Vilalba até a actual 4ª edición, e non hai referencia en toda a web. Realízase en maio na Leira Enxebreza, dentro da parroquia de Vilapedre, é unha tradición moi interesante que pode atraer público.

Os montes veciñais de Vilalba ocupan unha superficie territorial próxima ás 3000 ha, o seu emprego con respecto a actividades do sector terciario non é coñecida, mentres que a achega dun monte veciñal é coñecida, xa que o seu aproveitamento de maneira correcta pode xerar beneficios económicos, sociais e ambientais. O aproveitamento dos montes veciñais como zonas recreativas e rutas de sendeirismo podería ser unha actividade de alto atractivo turístico, o que implicaría non só a modificación, senón tamén a sinalización do territorio. Non está exenta de importancia a posibilidade de realizar un programa de educación ambiental e coñecemento das especies da zona, tanto vexetais como animais, que pode ser promocionado aos centros educativos da zona e con iso dar maior visibilidade a Vilalba. Estas actuacións poden ser consideradas como actuacións de boas prácticas na xestión dos montes veciñais do Concello e as súas diferentes parroquias. Non sería preciso que todos os montes veciñais dedíquense á actividade turística, xa que é certo tamén que a normativa de xestión dos mesmos propón o desenvolvemento de actividades que melloren a explotación forestal, o uso gandeiro e silvícola, pero deberían valorarse aqueles que posúen unha mellor accesibilidade, propondo rutas de sendeirismo non especialmente complexas.

Dentro da actividade de turismo deportivo de pesca (Imaxe 22) existe pouca ou ningunha información desde o concello, o tipo de demanda turística que se aglutina ao redor deste produto adoita ser un tipo de turista ao que lle gustan as actividades ben organizadas, con servizos de transporte, aloxamento e mesmo aluguer de equipamentos. É un turista moi vencellado tamén ao turismo natural e rural, todas estas variables están presentes en Vilalba, por tanto, unha diversificación e posta en valor desta actividade turística sería moi interesante.

Imaxe 22.

Exemplo de promoción do produto turístico.
Fonte: Camiño de Santiago, consultado 2025.

Seguindo coas actividades de turismo activo e deportivo débese sinalar que Vilalba posúe un centro ecuestre, Os Castiñeiros, actividade que se retomou en 2023. Este tipo de turismo é moi atractivo para as viaxes en familia ou en grupos, sería moi interesante visualizar máis este tipo de actividade e establecer convenios de colaboración coa empresa de equitación. Esta referenciado como de interese en webs de turismo activo como <https://www.daventuras.com/act/rutascaballo/vilalba/> , <https://mundohipica.es/centro-hipico-os-castineiros-escola-de-equitacion-villalba/>, <https://animaldreams.es/lugo/villalba/centro-hipico-os-castineiros/>,... Entre outros. Con todo, na web de Vilalba non hai referencia, que sería interesante incluso incorporala en dous lugares diferenciados, en deportes e en turismo, existe unha referencia en asociacións, pero iso non visibiliza as potencialidades de Vilalba como punto de turismo ecuestre.

En 1992 e fundamentados na Directiva 92/43/CEE creouse unha zonificación de tipo ecolóxica, denominada Rede Natura 2000, a cal se divide en varias áreas, no caso de Vilalba obsérvase o LIC (lugar de Importancia Comunitaria), que son territorios de especial conservación, estes territorios son desde 2003 Espazos Naturais en Réxime de Protección Xeral. É destacable que Vilalba se atopa ademais dentro do territorio que conforma a Reserva da Biosfera Terras do Miño, o que a converte nunha zona atractiva para realizar actividades de turismo de observación e turismo científico. É importante sinalar que esta Reserva posúe un Plan de Acción, desde 2013, que permite a explotación sustentable do territorio, tanto os recursos naturais como os patrimoniais que se atopan na mesma. Devanditos recursos, naturais e patrimoniais, deberían ser visibilizados para o seu uso e goce desde o desenvolvemento da actividade turística, este tipo de actividade económica ten un efecto positivo sobre a protección da contorna, ao non permitir o abandono dos territorios da reserva. Sería de interese a posta en planificación dun centro de interpretación, xa que tanto a Serra do Xistral como a Charca de Alligal atópanse vencelladas a esta Reserva da Bioesfera.

Vilalba posúe un recurso turístico de alto valor, o recurso ornitolóxico, ao posuír gran diversidade de aves e un hábitat privilexiado dentro da Rede Natura 2000. O turismo ornitolóxico é un tipo de actividade turística sustentable e non invasiva no territorio onde se practica, no caso de Vilalba, o LIC posúe un elevado volume de especies que a fan especialmente atractiva. O BIRDWATHING que é un tipo de actividade turística que sería viable en Vilalba, é relativamente nova. Este tipo de turismo está totalmente vinculado ao turismo sustentable e ecolóxico, e por tanto respectuoso co territorio; o cal se converte por unha banda nunha actividade turística e por outro nun comportamento respectuoso e aliñado co cumprimento dos ODS por parte do territorio, xa que este tipo de actividade fomentaría a conservación do hábitat, a divulgación e educación ambiental, e pode propiciar o desenvolvemento rural. Débese considerar que a demanda turística de tipo ornitolóxica, é sensible co territorio, a natureza e a conservación dos mesmos, por iso é un turismo respectuoso, comprometido e exento de carga física, social ou medioambiental. Este tipo de turismo ademais goza dunha característica que é unha das grandes problemáticas do turismo rural, non posúe estacionalidade. Por tanto, podería empregarse para atraer demanda turística sen estacionalizar o produto e ademais adoita saír dos itinerarios normais de visita, polo que axudaría a visibilizar Vilalba.

Valorar contactos con axencias e operadores que xestionan cruceiros con chegadas ao porto da Coruña, con propostas de visitas programadas en autobús a Vilalba (85 km, ao redor dunha hora), para pasar un día ou unha fin de semana para actividades varias: con gastronomía, patrimonio, cultura e sendeirismo (incluíndo visitas a queixerías, centro urbano, quizá algunha explotación gandeira con engorde de capóns e sendeirismo de tarde..., aberto a diferentes opcións durante o ano). A idea consistiría en atraer turistas estranxeiros, fronte ao perfil actual máis centrado no turismo rexional. Estes turistas xa realizan excursións e visitas á propia A Coruña, Santiago, Betanzos ou Lugo, a proposta consistiría en engadir unha posibilidade máis, que sería Vilalba.

05

**CONCLUSIONES
E RECOMENDACIONES**

05

05

CONCLUSIÓNS E RECOMENDACIÓNS

Este informe podémolo concluír dicindo que Vilalba posúe un rico patrimonio histórico e cultural tanto de tipo tanxible como inmaterial e gastronómico. O valor dos seus recursos naturais é moi elevado con zonas naturais protexidas actas para o desenvolvemento de produtos turísticos novos así como zonas de lecer e goce que lle dan unha identidade de espazo territorial saudable e de relax, como a área recreativa A Madalena.

Vilalba é unha localidade que posúe dúas festas gastronómicas de interese a Feira do Capón de Vilalba xusto antes de Nadal, e a Feira do Queixo de San Simón dá Costa, amparadas polas respectivas IXP e DOP que lle dan un valor gastronómico singular.

Aínda cando a accesibilidade ao territorio é boa por estrada, a accesibilidade con medios de transporte de tipo colectivo non é factible non hai tren e necesítase transporte propio, aquí é necesario mellorar a información aos turistas de como chegar a Vilalba en automóbil, e que opcións hai si non traes o teu propio automóbil, como son o bus, transfer desde estacións próximas. Nesta liña sinalar que a sinalización en Vilalba precisa dunha reestruturación e actualización.

Posúe un rico elemento diferenciador, por Vilalba pasa o Camiño Norte do Camiño de Santiago, pero se observou que Vilalba vive en certo xeito de costas a este recurso que podería ser un gran dinamizador da localidade a nivel de atractivo turístico, obsérvase a escasa existencia de recursos complementarios e experiencias en destino que atraian ao turista peregrino.

Aínda que as vantaxes son moitas, é importante planificar o desenvolvemento turístico de forma estratéxica para evitar efectos negativos como a masificación, a perda de autenticidade ou o turismo estacional.

Algunhas recomendacións inclúen:

- Desenvolver un plan de turismo sustentable adaptado ás características de Vilalba.
- Apostar pola formación profesional local en xestión turística e atención ao visitante.
- Crear produtos turísticos integrados (rutas culturais, natureza, gastronomía). Cunha denominación propia como pode ser:
 - Pasa unha fin de semana gozando da mellor gastronomía de Vilalba.
 - Unha visita á orixe de Vilalba, visita o seu patrimonio arqueolóxico.
- Fomentar o turismo colaborativo con participación activa da comunidade.
- Insistir na declaración da Feira do Capón de Vilalba, como Feira de Interese Turístico de Galicia.
- Promover a dixitalización para atraer novos perfís de viaxeiros e actualizar a información turística que se achega desde a web do concello.
- Incentivar a proposta de paquetes integrados para axencias e turoperadores, desde a colaboración con consellos reguladores, empresas de aloxamento e restauración.
- Mellorar a planta de aloxamento turístico, incentivando a apertura dalgún establecemento máis, quizá a través dalgunha cadea hoteleira de tamaño intermedio e actividade rexional.
- Manter aberta a Oficina de Turismo de forma ininterrompida durante todo o ano, polo menos cunha persoa con contrato indefinido, como fonte de información complementaria á Web do Concello.
- Promocionar ofertas específicas para os peregrinos.
- Deseño de novas actividades turísticas que sexan competitivas para o territorio de Vilalba, como visitas guiadas, escape rooms, actividades continuadas durante o ano promovidas desde a concellaría de turismo.
- Desenvolver actividades de turismo activo, turismo verde e turismo natural, mediante a posta en valor de carreiros, tanto BTT como sendeirismo a pé.
- Potenciar a súa área de Rede Natura 2000 cun tipo de turismo sustentable, que potencie o coñecemento do territorio, como pode ser o turismo ornitolóxico.
- Apostar por un turismo gastronómico de calidade, cunha ruta do queixo San Simón da Costa.

ANEXO I

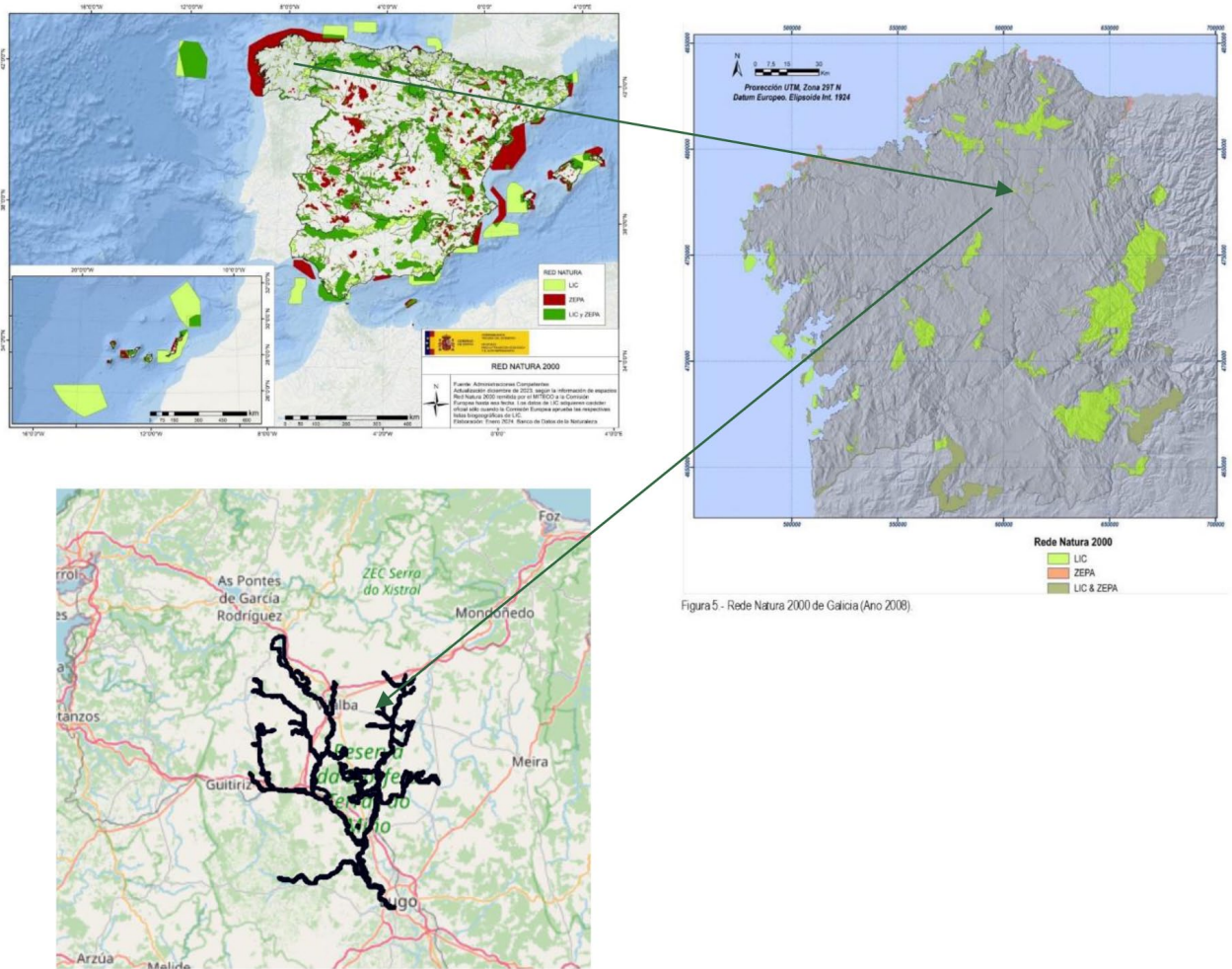

Figura 5 - Rede Natura 2000 de Galicia (Ano 2008).

Imaxe 23.

Zona LIC- Rede Natura 2000 Vilalba.

Fonte: Rede Nature2000-MITECO, 2023 [consultado agosto 2025].

ANEXO 2

Aves que se poden avistar en Vilalba e a súa contorna:

- Mosquitero Musical (*Phylloscopus trochilus*)
- Acentor común (*Prunella modularis*)
- Agateador común (*Certhia brachydactyla*)
- Aguilucho cenizo (*Circus pygargus*)
- Alcaudón dorsirrojo (*Lanius collurio*)
- Laverca común (*Alauda arvensis*)
- Ánade real (azulón) (*Anas platyrhynchos*)
- Arrendaxo (*Garrulus glandarius*)
- Aviión común (*Delichon urbicum*)
- Bisbita arbóreo (*Anthus trivialis*)
- Buitrón (*Cisticola juncidis*)
- Busardo rateador (rateador común) (*Buteo buteo*)
- Camachuelo común (*Pyrrhula pyrrhula*)
- Cárabo común (*Strix aluco*)
- Carboeiro común (*Parus major*)
- Carboeiro garrapinos (*Parus ater*)
- Chochín (*Troglodytes troglodytes*)
- Chotacabras gris (*Caprimulgus europaeus*)
- Cegoña branca (*Ciconia ciconia*)
- Colirroxo tizón (*Phoenicurus ochrurus*)
- Cornexa negra (*Corvus coroe*)
- Cuco común (*Cuculus canorus*)
- Corvo (*Corvus corax*)
- Curruca capirotada (*Sylvia atricapilla*)
- Curruca mosquitera (*Sylvia borin*)
- Curruca rabilarga (*Sylvia undata*)
- Escribano cerillo (*Emberiza citrinella*)
- Escribano montesío (*Emberiza cia*)
- Escribano soteño ou escribano de garganta (*Emberiza cirrus*)
- Estornión negro (*Sturnus unicolor*)
- Gavilán común (*Accipiter nisus*)
- Golondrina común (*Hirundo rustica*)
- Gorrión común (*Passer domesticus*)
- Herrerillo capuchino (*Parus cristatus*)
- Herrerillo común (*Parus caeruleus*)
- Xilgueiro (*Carduelis carduelis*)
- Lavandeira branca (aguzanieves) (*Motacilla alba*)

- Lavandeira boyera (*Motacilla flava*)
- Lavandeira cascadeña (*Motacilla cinerea*)
- Lechuza común (*Tyto alba*)
- Merlo acuático (*Cinclus cinclus*)
- Merlo común (*Turdus merula*)
- Mito (*Aegithalos caudatus*)
- Mosquitero ibérico (*Phylloscopus collybita/ibericus*)
- Mosquitero ibérico (*Phylloscopus ibericus*)
- Oropéndola europea ou oriol (*Oriolus oriolus*)
- Pomba doméstica (*Columba domestica*)
- Pomba doméstica (*Columba livia/domestica*)
- Pomba torcaz (*Columba palumbus*)
- Pardillo común (*Carduelis cannabina*)
- Perdiz vermella (*Alectoris rufa*)
- Petirroxo europeo (*Erithacus rubecula*)
- Pico picapinos (*Dendrocopos major*)
- Pinzón vulgar (*Fringilla coelebs*)
- Pito real (*Picus viridis*)
- Reyzeulo listaxe (*Regulus ignicapilla*)
- Tarabiña común (*Saxicola torquatus*)
- Tórtola europea (*Streptopelia turtur*)
- Tórtola turca (*Streptopelia decaocto*)
- Trepador azul (*Sitta europaea*)
- Triguero (*Emberiza calandra*)
- Urraca (*Pica pica*)
- Vencexo común (*Apus apus*)
- Verdecillo (*Serinus serinus*)
- Verderón europeo ou verderón común (*Carduelis chloris*)
- Zampullín común (*Tachybaptus ruficollis*)
- Zarcero común (*Hippolais polyglotta*)
- Zorzal charlo (*Turdus viscivorus*)
- Zorzal común (*Turdus philomelos*)

ANEXO 3

A continuación, describimos como se realizou o traballo de recollida de información e administración da mesma, para poder realizar o informe previo e expor propostas de actuación turística ao concello de Vilalba, véxase Cadro 11.

Empregáronse fontes de información diferenciadas, tanto de tipo primario como secundario, coa fin de realizar un diagnóstico que reflecta a realidade do concello de Vilalba, respecto da súa actividade turística.

FONTES DE INFORMACIÓN EMPREGADAS PARA A ELABORACIÓN DO DOCUMENTO	
FONTES SECUNDARIAS	- Análises de publicacións científicas. - Consulta de documentación administrativa do concello de Vilalba. - Consulta de bases de datos abertas. - Análise de informes de investigación previos. - Consulta de noticias e resultados de divulgación de actividades turísticas.
FONTES PRIMARIAS (TRABALLO DE CAMPO)	- Entrevistas a axentes implicados na actividade turística de Vilalba (Parador / Attica21) - Visita ao territorio. - Benchmarking comparativo

Cadro 11.

Fontes de información empregadas no Informe.
 Fonte: Elaboración propia.

FONTES SECUNDARIAS:

Neste apartado consultáronse diferentes publicacións unhas de tipo científico e outras de tipo profesional que nos permitiron coñecer Vilalba desde o punto de vista situacional, social, económico e turístico, para aplicar posteriormente un diagnóstico do concello. Nesta documentación constatouse a existencia dun forte ingreso financeiro que pode axudar a establecer unha estratexia de desenvolvemento turístico ao territorio, o que nos permitiu propor actuacións interesantes para lle mesmo.

FONTES PRIMARIAS:

ENTREVISTAS A AXENTES IMPLICADOS NA ACTIVIDADE TURÍSTICA

Realizáronse tres visitas, unha no mes de maio e dous no mes de setembro de 2025, onde se procedeu a realizar unha serie de entrevistas personalizadas, para obter información sobre as actividades turísticas e especialmente sobre a demanda turística de Vilalba. A colaboración desde a alcaldía foi absoluta e moi enriquecedora. Realizouse unha entrevista a dous representantes da planta aloxativa de Vilalba, dos cales se obtivo información relevante da demanda turística.

VISITA AO TERRITORIO

O 25 de agosto realizáronse visitas a Vilalba coa fin de experimentar e participar activamente dalgúns dos seus produtos turísticos. Realizouse unha análise de deficiencias e actuacións positivas, sacáronse fotografías e participouse da gastronomía e visualización de recursos patrimoniais e naturais do concello.

BENCHMARKING

Empregouse esta ferramenta, que é de gran utilidade na análise do sector turístico, porque nos permite comparar as actuacións de territorios próximos con actuacións competitivas ou ben territorios non habituais nin próximos, con actuacións en materia de actividade turística que poden ser replicables, neste último caso empregouse tamén a información dixital para recompilar datos. Tamén se visitaron outros territorios no mes de setembro, para realizar unha análise comparativa in situ, da valoración turística do Camiño de Santiago. Con este estudo conseguíronse datos de actuacións diferenciadas e replicables no territorio obxecto de estudo (Imaxe 24) en Vilalba.

Imaxe 24.
Benchmarking aplicado a Vilalba.
Fonte: Elaboración propia.

REFERENCIAS

- Consellería de Medio Ambiente, Territorio e Vivenda (2024), ORDE de 4 de decembro de 2024 pola que se establecen as normas de pesca nas augas continentais da Comunidade Autónoma de Galicia durante a tempada de 2025.
- González, R. e Mendieta, M. (2009): «Reflexións sobre a conceptualización da competitividade de destinos turísticos», *Cuadernos de turismo*, 23, pp. 111-128.
- Fusté Forné, F. (2016) O queixo como recurso turístico para o desenvolvemento rexional: a Vall de Boi como caso de estudo, *Pasos Revista de Turismo e Patrimonio Cultural*, v.14, n.1, pp. 243-251.
- Izco, J. & Ramil-Rego, P. (Coord.). (2001). Análise e valoración da Serra do Xistral. Un modelo de aplicación da Directiva Hábitat en Galicia. Xunta de Galicia. Dirección Xeral de Conservación da Natureza. Santiago de Compostela. P 161. (Descarga: IBADER).
- Mazarrasa Mowinckel, K.; Sariego López, I. (2017) Turismo ornitológico: o caso de Cantabria. *International Journal of Scientific Management and Tourism* (2017) 3-4: 275-287
- Ramil-Rego, P., Ferreiro da Costa, J., Gómez-Orellana, L., López Castro, H., Oreiro Rei, C., Rodríguez Guitián, M.A. (2021). Áreas Naturais Protexidas, das propostas pioneiras aos novos paradigmas en prol de salvagarda da Natureza. Monografías do Ibader, Serie Biodiversidade. Ibader. Universidade de Santiago de Compostela. Lugo. Documento completo (Descarga: IBADER).
- Ramil Rego, P.; Ferreiro da Costa, J.; Rodríguez Guitián, M.A.; Gómez-Orellana Rodríguez, L.; Hinojo Sánchez, B.A.; Rubinos Román, M.A. & Cillero Castro, C. (2013). Plan de Acción da Reserva de Biosfera Terras do Miño. Lugo: Deputación Provincial de Lugo. Dep.Legal: LU-147-2014. I.S.B.N.: 978-84-8192-505-0. Pp: 1-63. (Descarga: IBADER).
- Macho Benito, A.; Fernández Reija, L.J.; Ferreiro da Costa, J.; Gómez-Orellana Rodríguez, L.; Rodríguez Guitián, M.A.; López Castro, H.; Oreiro Rei, C.; Branco Sandá, D. (2023). Plan de Xestión da Reserva de Biosfera Terras do Miño (2023). LUGO: TRAGSA – IBADER – Deputación de Lugo. (Descarga: IBADER).
- Navarro, D. (2015). Recursos turísticos e atractivos turísticos: conceptualización, clasificación e valoración. *Cuadernos de turismo*, 35, 335-357.
- Temón, D. B. (2004). O concepto de destino turístico. Unha aproximación xeográfico-territorial. *Estudios turísticos*, 160, 45-68.

- Vázquez Silva, D.M. (2005) As Escolas habaneiras no Concello de Vilalba, provincia de Lugo, Deputación de Lugo

WEBGRAFÍA

- A torre que explica a historia de Vilalba
- Galicia (LIC / ZEC)
(<http://miteco.gob.es/biodiversidade/temas/espazos-protexidos/rede-natura-2000/lic-galicia.html>)
- Casa-Torre de Codesido | Nova Carta de Galicia
(<http://www.novacarta.eu/gl/node/3030>)
- Ribadeando: Xacementos castrexos en Vilalba
- Wikiloc | Ruta Miradoiro de Monseivane (Serra da Carba)
(<https://es.wikiloc.com/rutassenderismo/mirador-de-monseivane-serra-da-carba>)
- Xunta de Galicia: <https://siotuga.xunta.gal/siotuga/inventario>
- Xunta de Galicia: <https://aei.turismo.gal/gl/rexistro-de-empresas-e-actividades-turisticas>

ÍNDICE DE CADROS, GRÁFICAS E IMAXES

ÍNDICE DE CADROS

Cadro 1. Situación vantaxosa derivada da aplicación turística ao territorio rural	10
Cadro 2. Factores situacionais de Vilalba	17
Cadro 3. Factores culturais de Vilalba.....	22
Cadro 4. Factores socioeconómicos de Vilalba.....	24
Cadro 5. Análise de infraestruturas para realización de deportes e actividades de lecer	43
Cadro 6. Relación de elementos de aloxamento e restauración en Vilalba	44
Cadro 7. Análise DAFO de Vilalba	57
Cadro 8. Propostas de actuación de tipo operativo (Curto Prazo)	71
Cadro 9. Propostas de actuación de tipo táctico (Medio Prazo).....	77
Cadro 10. Propostas de actuación de tipo estratéxico (Longo Prazo).....	80
Cadro 11. Fontes de información empregadas no Informe	92

ÍNDICE DE GRÁFICAS

Gráfica 1. Determinación do mellor momento de visita a Vilalba como territorio turístico	19
Gráfica 2. Horas de luz e crepúsculo en Vilalba (saída e posta de sol con crepúsculo, en horario de verán en Vilalba).....	20
Gráfica 3. Evolución habitantes Vilalba	23
Gráfica 4. Pirámide poboacional Vilalba	24
Gráfica 5. Temperaturas medias e precipitacións	35
Gráfica 6. Evolución de prazas de aloxamento en albergues e pensións en Vilalba	47
Gráfica 7. Evolución de prazas e habitacións en Vivendas de Uso Turístico	47
Gráfica 8. Evolución de prazas e habitacións en Vivendas de Uso Turístico nos meses de xaneiro e agosto (Maior estacionalidade / Menor estacionalidade)	48
Gráfica 9. Evolución da demanda turística nacional en Vilalba	49
Gráfica 10. Evolución da demanda turística internacional en Vilalba.....	50
Gráfica 11. Perfil Estratéxico de Vilalba	62
Gráfica 12. Análise comparativa fortalezas/debilidades de Vilalba	63

ÍNDICE DE IMAXES

Imaxe 1. Mapa de Vilalba (Lugo)	16
Imaxe 2. Distribución territorial de recursos culturais de Vilalba	31
Imaxe 3. Igrexa de San Pedro de Santaballa.....	32
Imaxe 4. Cruceiro en Camiño a Vilalba	32
Imaxe 5. Mapa físico da situación dos Castros en Vilalba	33
Imaxe 6. Área Recreativa da Madalena	34
Imaxe 7. Camiño Norte Vilalba	36
Imaxe 8. Torre Codesido	38
Imaxe 9. Castelo Andrade / Torre dos Andrade	39
Imaxe 10. Distribución territorial de recursos naturais de Vilalba	40
Imaxe 11. Charca de Alligal	41
Imaxe 12. Distribución xeográfica do aloxamento hoteleiro e extrahoteleiro en Vilalba	45
Imaxe 13. Comportamento da demanda turística	56
Imaxe 14. Campaña de Asiegu	66
Imaxe 15. Implicación da restauración e Implicación da localidade co Camiño de Santiago.....	67
Imaxe 16. Tapa de polbo de Carballiño elaborada en menor tempo	69
Imaxe 17. Rapa das Bestas	70
Imaxe 18. Mapa Queixerías Vilalba	73
Imaxe 19. Paseo turístico por Vilalba	74
Imaxe 20. Paseo dos Soños	75
Imaxe 21. Edificación Habaneira de Santaballa	81
Imaxe 22. Exemplo de promoción do produto turístico	83
Imaxe 23. Zona LIC- Rede Natura 2000 Vilalba	89
Imaxe 24. Benchmarking aplicado a Vilalba	94

Código de descarga da publicación:

